

II RIIGIKOGU

10. istungjärk. **Protokoll nr. 323 (21).**

1926. a.

**II Riigikogu koosolek 12. veebruaril 1926. a.
kell 5 p. 1.**

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**,
haridusminister **J. Lattik**, rahaminister
L. Sepp, siseminister **K. Einbund**, välis-
minister **A. Piip**, sõjaminister **J. Soots**, töö-
hoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

Päevakord:

1. Kuldbilansside seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
2. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seadus — III lugemisel.
3. Eesti maapanga põhikiri — II lugemisel.
4. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel.
5. Riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolööri protesti kohta Lelle-Papiiüdu kitsarööpalise raudtee ehitamise asjas.
6. Seadus kodakondsuseta tööliste tööõnnetuste korral kindlustamise kohta — töökaitses komisjoni ettepanek.
7. Omavalitsuste liitude seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.
8. Riigiasutuste töö koondamise seaduse maksvuse pikendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
9. Meriasjanduse peavalitsuse ja sisevete uurimise büroo kaubandus-tööstusministeeriumi alla üleviimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
10. Rahvasteliidu põhikirja 16. artikli 1. paragrahvi muutmise protokollki kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.
11. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepituse lepingu kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.
12. Maakonnaõukogude valimise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
13. Tolliseadustiku muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
14. Vene-nõukogude vägede poolt tehtud sõjakahjude ja rekvisitsioonide tasumise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

15. Vangistuse seaduse muutmise ja sunnitööle ning asumisele saatmise seaduse kaotamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

16. Ühingute ja nende liitude seadus — üldkomisjoni ettepanek.

17. Ühingute, seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

18. Kooperatiiv-ühisuste ja nende liitude seaduse muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

19. Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, vahepeal abiesimees **A. Jürman**, pärast abiesimees **J. Zimmerman**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piiskar**, pärast abisekretäär **L. Raudkepp**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

I. Päevakorra Juhataja **A. Rei**: Avan
vastuvõtmine. Riigikogu koosoleku.

A. Kärner (stp): Teen ettepaneku, võtta tänase päevakorra esimeseks punktiks väikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus. See seadus on Riigikogu liikmetele välja jagatud ja käiguandmiseks tuleb ta anda maakomisjoni.

Juhataja **A. Rei**: Hääletamisele tuleb rkl. Kärner'i ettepanek — esimeseks päevakorrapunktiks võtta väikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 19 häält, vastu — 19, seega on see ettepanek vastu võetud. (Hüüded: Sedelitega hääletada.) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Rkl. Kärner'i ettepaneku poolt on 37 häält, vastu 25, seega on see ettepanek vastu võetud. Päevakord on kindlaks määratud. Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretääril teadaande korras.

2. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus.

Sekretäär **J. Piiskar:** Tagasi astunud on Riigikogust 12. veebruaril 1926. a. Oskar Amberg — kristliku rahvaerakonna Tallinna valimisringkonna

nimekirja järele. Asemele on astunud Johann Bergman — kristliku rahvaerakonna Tallinna valimisringkonna nimekirja järele.

3. Teadaandmine komisjoni antud seaduseelnõu kohta.

Riigikogu juhatuse poolt on antud seisuslikele varanduste osalise korraldamise seadus üldkomisjoni.

4. Teadaandmine kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseaduse väljakuulutamise seismapaneku nõudmise esitamise kohta.

Juhataja **A. Rei:** Riigikogu juhatusele on sisse tulnud järgmine teadaanne: „Riigikogu juhatusele. Põhiseaduse § 30. ja Riigikogu kodukorra § 58. põhjal nõuame, et Riigikogu poolt vastuvõetud „kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus“ jääks välja kuulutamata kahe kuu kes-

tel. Riigikogu liikmed: M. Laarman, K. Tonkman, K. Tamm, E. Masik.“

5. Väikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

Rkl. Kärner'i poolt on kirjalik ettepanek tehtud, anda väikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise seadus maakomisjoni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see ettepanek vastu võetud.

6. Kuldbilansside seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu

pealkiri, I osa — §§ 1, 2, 6, 11, 13, 15, 19, 21 ja II osa.

Kuldbilansside seaduse muutmise seadus.

I.

18. detsembril 1925. a. „Kuldbilansside seaduse“ („R. T. “nr. 2 — 1926. a.) §§ 1, 2, 6, 11, 13, 15, 19 ja 21 muudetakse ja pannakse maksma järgmiselt:

§ 1. Kõik juriidilise isiku õigustega kaubanduslikud, rahalised, tööstuslikud ja ühistegelised ettevõtted, samuti kõik ettevõtted, mis ei ole juriidilised isikud, kuid kasutavad või kasutada tahavad nendele otsekoheste maksude seaduse § 574. antud õigusi, peavad 1. jaanuariks 1926. a. või kui nende äriaasta mõnel teisel tähtajal algama peaks, selleks tähtajaks 1926. aasta jooksul ümberhinnatud bilanssid, mis käesolevas seaduses avamisbilanssideks nimetatud, kokku seadma väärtkindlates Eesti markades, mille väärtus vastab kursile 100 Eesti väärtkindlat marka — 1 kuldkroon — 0,403226 grammi puhaskulda.

§ 2. Avamisbilansi kokkuseadmiseks (§ 1) Eesti väärtkindlates markades tulevad ümber hinnata kõik raamatujärgsed bilanssissekanded, mille summad Eesti markades vastavate aktiva ja passiva sissekannete tõelisele väärtusele väärtkindlates Eesti markades § 1. tähendatud kursi järgi ei vasta, sealjuures kinni pidades käesoleva seaduse alljärgnevatest nõuetest.

§ 6. Tegevuskapitaali objektide (ärimaksuseaduse käsitamise instruksiooni § 55. p. 6) tõelikuks hinnaks loetakse, kui tegemist omas ettevõttes valmistatud objektidega — valmistamishind bilansi tähtpäeval, ning kui tegemist ostetud objektidega — soetamishind bilansi tähtpäeval. Vananenud või vigastatud tegevuskapitaali objektidel tulevad maha arvata valmistamis- või soetamishinnalt väärtuse kahane-misele vastavad summad.

§ 11. Käesoleva seaduse §§ 2.—10. nõuetele vastavalt kindlakstehtud ettevõtte puhaskulda tuleb üles võtta avamisbilanssi põhikapitaalina.

Avalikult aruandvate ettevõtete juures tuleb põhikapitaali suurus ümarikuks teha väärtkindlates Eesti markades (§ 1) sel viisil, et selle jagamisel peakoosoleku poolt kindlaksmääratava aktsiate või osatähtede arvu peale, iga aktsia või osatähe peale langeb nimeline hind, mis võrdub 5.000 väärtkindlale margale või selle mitmekordselt võetud summale. Ümarikuks tegemisel ülejääv osa kantakse raamatusse seadusliku tagavarakapitaali arvele.

Ühistegelistel ettevõtetel on lubatud osatähe nominaalväärtust kindlaks määrata mitte vähem kui 1000 väärtkindla marga peale. Rahaministri loaga võib osatähe alammäära alandada kunni 500 väärtkindla margani.

Märkus 1. Ühistegelised ettevõtted võtavad puhaskulda oma avamisbilanssidele tagavara- või amortisatsiooni kapitalina peakoosoleku määramist mööda, eraldades sellest osakapitaali sarnases suuruses, nagu see oli 31. detsembril 1925. aastal.

Märkus 2. Aktsiapankade kapitaalide jaotus bilanssides põhi-, tagavara- ja erikapitaalideks sünnib aktsiaseltsi peakoosoleku otsuse põhjal rahaministri loal.

§ 13. Kui Eesti marga kurss äriaasta jooksul kõikuv olnud vahekorras kuldkrooniga, arvatakse äriaasta lõpul Eesti markadesse ümber enne saldode ühendamist lõpubilansis ärimaksuseaduse käsitamise instruksiooni § 55. p. 7. põhiväärtused ja sama instruksiooni paragrahvi p. 8. ettenähtud kapitaali summad, kuivõrd need aasta avamis-kuldbilansis juba olemas olid, viimase börsikursiga enne bilansi tähtpäeva ja, kuivõrd need äriaasta jooksul suurenenud, vahekorras, mis kuldkrooni kursil järgnenud suurenemise päeval ja kuldkrooni kursil viimasel börsipäeval enne lõpubilansi tähtpäeva oli. Kui sel teel saadud lõpubilansi § 1. tähendatud väärtkindla Eesti marga ja raamatujärgsete Eesti marga väärtuste vahed ümberhindamise läbi puudutatud arvetele sisse kantud (põhivara arve, kapitaalide arve ja kasude ning kahjude arve), asutakse arvete saldode ühendamisele lõpubilansis.

§ 15. Ümberarvatud avamisbilansi kinnitamine järgneb avalikult aruandvates ettevõtetes peakoosoleku poolt, usaldus- ja täisühisustes oma terve varandusega vastutavate osanikkude poolt ning üksiku isiku eraomanduses olevates ettevõtetes omaniku poolt.

Avalikult aruandvad ettevõtted võivad oma bilansid kuulutada väärtkindlates Eesti markades.

§ 19. Pärast kinnitamist bilansside kontrollkomisjoni poolt tembeldatakse kõik aktsiad või osatähed muudetud põhikirja kohaselt väärtkindlate markade peale ümber või tunnustatakse aktsiad või osatähed maksvusetuks. Viimasel juhtumisel antakse vanade aktsiate või osatähtede asemele uued väärtkindlates markades välja.

§ 21. Iga ümbertembeldatud või uuesti väljaantud aktsia või iga ümbertembeldatud või uuesti väljaantud osatähe pealt võetakse kantsleimaksu kolme marga suurus.

II.

Käesolev seadus hakkab maksuma välja kuulutamiseega „Riigi Teatajas“.

Juhataja **A. Rei**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

7. J. Holberg'i Enne järgmise päeva-
sõnavõtmine korra-punkti juurde mine-

isiklikus asjas mist on sõna isiklikus asjas
ja faktiliseks rkl. härra Holberg'il.
märkuseks.

J. Holberg (põl)
Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Gustavson võttis tänasel ennelõunasel koosolekul sõna isiklikus asjas minu vahelhüüde „see protokoll on ehk võltsitud“ kohta ja tarvitas sealjuures minu aadressil kõige jämedamat sõimu, mis rkl. Gustavson'ile tema esinemistes tihtilugu omane olnud ja meile nii väga selgesti meelde tuletab tema endiste mõtteseltsiliste — Keerdo, Hansen'i ja teiste — stiili. Ma ei arva enda au kohaseks sarnaste jämeduste peale siin Riigikogus reageerida. Puudutan ainult asja faktilist külge.

Ülevalpool ettetoodud vahelhüüde tegemiseks minu poolt olid põhjuseks järgmised asjaolud: 1) rkl. Gustavson'i poolt ettelõetud põllutööministeeriumi eelarve-komisjoni koosoleku protokoll oli tema enda poolt kirjutatud, mille vastu juba siis tema kokkuseadmise järele härra rkl. Arras ajakirjanduses õiendusega esines, ära näidates, et tema poolt sarnaseid arvamisi avaldatud ei ole, nagu protokollis ära tähendatud; 2) et alles kõige lähemas minevikus, celviimasel Vene-Balti tehaste komisjoni koosolekul, kus rkl. Gustavson sekretäriks oli, omapäraselt oli protokoll kokku seadnud, täiesti üles tähendamata jättes riigikontrolli esitaja arvamisid endiste ministrite K. Ipsberg'i ja G. Vestel'i tegevuse suhtes Vene-Balti tehaste asjus, ja missugused risti vastukäivad olid neile süüdistustele, mis komisjoni poolt tõstetud endiste härrade ministrite vastu. Mitmekordsete komisjoni liikme härra Anniko ja teiste nõudmistele peale tegi komisjoni sekretäär vastavad parandused pärast seda, kui riigikontrolli esitaja oma arvamise kirjalikult sisse oli andnud; 3) et rkl. Gustavson oma kõnede parandamises Riigikogu protokollides tihtilugu kaugemale läheb, kui seda seaduse piirid lubavad — kodukorra § 109. — ja sootu teistviisi oma kõne ümber parandab, kui ta koosolekul kõnelenud on, tarvitades isegi üksikute Riigikogu liikmete kohta haavavaid ütelsusi. Sarnaste paranduste puhul olen protokollile veerele märkusi teinud „maha tõmmata“, „endine jääb maksuma“. Pärast märkuste tegemist olen protokollid edasi saatnud kantsleile vastava edaspidise käigu andmiseks. Loen ennast õigustatuks sarnaste märkuste tegemiseks, sest muidu on sekretäriil võimatu seaduses tema peale pandud vastutust kanda Riigikogu protokollide kokkuseadmises.

Edasi võiksin mina kohe asjaosalised tõendused Riigikogu liikmetele ette näidata. Siin

on harilikud protokollide parandused teiste Riigikogu liikmete poolt, aga kui meie vaatame härra Gustavson'i protokollil parandusi, siis näeme, et siin kõik see, mis stenografeeritud, maha on tõmmatud.

Kolmandaks peab tähendama, et rkl. härra Gustavson oma kõned ülesse kirjutab ja need siia stenografistide kätte annab, nii et kahtlust olla ei või, et kõned täpselt kirjutatud ei oleks.

Mis puutub haavavatesse ütelustesse, siis toon ma kohe mõned näited ette. Härra Gustavson on endise rkl. härra Amberg'i ja praeguse teedeministri kohta stenogrammi kirjutatud „igisest ihust“, sõnad, mida kuskil protokollis ei ole. Edasi on tema kirjutatud härra haridusminister Lattik'u kohta sõnad „tsüüniline kelkimine“ jne.,... (M. Laarman, põl: Mida keegi kuulnud ei ole.) ...mida keegi kuulnud ei ole ja mis ka kuskil stenogrammis ei seisa. Arvan, et sarnaste üteluste protokollidesse jätmine õige ei ole ja nende kohta märkuste tegemine minu, kui sekretäri võimupiiridesse kuulub ja mina selleks täiesti õigustatud olen.

Kõigi selle põhjal pean tähendama, et see süüdistus, mis minu kohta härra Gustavson'i poolt tehti, täiesti tema enda peale tagasi langeb, ja mitte mina ei ole valetanud, vaid härra Gustavson ise on siin täna valetanud. (K. Virma, stp: Kas teatasite nendest muudatustest?)

Juhataja **A. Rei**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Holberg'il.

J. Holberg (põl): Siin küsiti rkl. härra Virma poolt, et kas mina olen sellest teatanud. Ma ütlen, et ei ole kuskil ette nähtud, et mina peaksin isiklikult õiendama ja vahetada astuma härra Gustavson'iga. Selleks on meil kantselid olemas, ja kuna seda ette nähtud ei ole, ei või mind selleks keegi sundida. (J. Vain, stp: Ei ole tarvis sundida — sundimisega ei ole midagi teha.) Ei ole Riigikogu juhatuses seda küsimust üles võetud ja ei olegi see tarvilik, vaid võivad seda kantseliametnikud teha. Ja mina ei tahagi sarnaste härradega, nagu härra Gustavson on, üldse mingisugusesse vahetada astuda. (K. Ast, stp: Kui Teie nii oma kohuseid mõistate, siis pange nad maha! J. Vain, stp: See on nurjatus! Aga ei ole enam sekretäri töö! — O. Gustavson, stp: See on kaabaklus! K. Ast, stp: Tsensorite aeg on möödas ja ei tule enam nõnda peal!)

8. Riigikogu Juhataja **A. Rei**: (Helistab.) Palun rahu!

vahääletamise ja rahvaalgatamise seadus — III lugemisel. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise õiguse seaduse muutmise seaduse komisjoni

aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—29.

Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seadus.

1. Valimise ja hääletamise ringkonnad ning jaoskonnad.

§ 1. Riigikogu valimisteks ja rahvahääletamiseks moodustab Eesti kümme valimisringkonda, mis häälte äraandmiseks jaoskondadesse jagatakse.

Iseseisva valimisringkonna moodustavad oma administratiiv-piirides: Tallinna linn, Harju, Lääne, Pärnu, Saare, Järva, Tartu Viru ja Viljandi maakonnad igauks eraldi, kuna Võru, Valga ja Petseri maakonnad nende administratiiv-piirides kokku ühe ringkonna moodustavad. Maakondade piirides asuvad linnad kuuluvad vastava maakonna ringkonda.

§ 2. Jaoskonnad määrab kindlaks iga kolme aasta jaoks siseminister nii, et ükski hääletaja võimalikult üle 5 kilomeetri hääletamise ruumist eemal ei asuks. Kaitseväeosaade jaoskonnad määrab kindlaks § 16. ettenähtud väeosa ülem, igakord enne § 21. teises osas tähendatud nimekirjade täienduste ja paranduste algust.

2. Hääleõigus.

§ 3. Igal hääleõiguslikul kodanikul on üks hääle, nii Riigikogu valimistel kui ka rahvahääletamisel ja rahvaalgatamise õiguse tarvitamisel.

§ 4. Hääleõigusest jäävad ilma:

1) kes seadusjõusse astunud kohtuotsusega on mõistetud kui nad varemini õigusi ei ole tagasi saanud:

a) sunnitööle, — kümne aasta jooksul peale karistusaja lõppu;

b) asumisele, vangiroodu, parandusmaija, vangimajja või kindlusesse õiguste kaotamise või kitsendamise, viie aasta jooksul peale karistusaja lõppu;

2) kes süüdlaseks mõistetud varguses, välja arvatud juhtumised, mis Rk. Tr. S. § 171. p. 2. ette nähtud, petmises, kätteusaldatud varanduse omastamises või raiskamises, välja arvatud raiskamised, mis sama Tr. S. § 177. teises lõikes ja N. S. § 1681. teises lõikes ette nähtud, varastatud asjade varjamises, teadvalt

varastatud asjade ostmises või pandiks võtmises äriajamise näol, võltsimises, liigkasuvõtmises, altkäemaksu võtmises, kupeldamises ja kõlvatule elule avatlemises (U. N. S. §§ 524—526, 526¹, 527 ja 529), niisama Riigikogu ja omavalitsuse asutuste valimiste, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise kohta käivate määruste rikkumises, — kolme aasta jooksul peale karistusaja lõppu.

§ 5. Riigikogu valimistest, rahvahääletamisest ja rahvaalgatamise õiguse tarvitamisest ei võta osa kodanikud, keda valimiste, rahvahääletamise või rahvaalgatamise ajal kinni hoitakse kas seadusjõusse astunud kohtuotsuse põhjal või kohtuvõimude poolt mõnesuguses kuriteos vastutusele võtmise pärast.

Sarnane kinnihoidmine ei ole aga takistuseks kinnihoitava ülesvõtmiseks kandidaatide nimekirja ja tema valimiseks Riigikogu liikmeks, kui tema käesoleva seaduse § 4. põhjal hääleõigusest ilma ei ole jäänud või kui tal põhiseaduse § 28. põhjal hääleõigus ei puudu.

3. Riigikogu valimisi, rahvahääletamist ja rahvaalgatamist toimetavad asutused.

§ 6. Riigikogu valimisi toimetavad: 1) Riigikogu valimiste peakomitee, 2) ringkonna komiteed ja 3) jaoskonna komisjonid.

Rahvahääletamist toimetavad: 1) Riigikogu juhatus, 2) ringkonna komiteed ja 3) jaoskonna komisjonid.

Rahvaalgatamist toimetavad: 1) Riigikogu juhatus ja 2) § 21. ettenähtud asutused.

§ 7. Riigikogu valimiste peakomitee ülesandeks on:

1) Riigikogu valimiste väljakuulutamise ja nende üldise käigu järele valvamine ning selle hõlbustamiseks ja kiirendamiseks vastavate abinõude tarvitusele võtmine;

2) käesoleva seaduse seletamiseks Riigikogu valimiste asjus juhatuskirjade väljaandmine;

3) kandidaatide nimekirjade vastuvõtmine, nende seaduslikkuse tunnustamine ja üldiseks teadmiseks avaldamine;

4) selle järele valvamine, et ringkonna komiteed Riigikogu valimiste asjus õigel ajal tegevuse avaksid;

5) kandidaatide nimekirjade ühenduseks liitumise teadaannete vastuvõtmine ja liitumise üldiseks teadmiseks avaldamine;

6) valimiste ümbrikkude ja sedelite, trükitud kandidaatide nimekirjade, protokollilblankide jne. valmistamine ja ringkonna komiteedele ning jaoskonna komisjonidele edasi-toimetamise korraldamine;

7) valimiste tagajärgede vastuvõtmine, Riigikogu liikmeks valitud isikute nimekirja kokkuseadmine, selle üldiseks teadmiseks välja-

kuulutamine ja Riigikogu liikmetele sellekohase tunnistuse väljaandmine.

§ 8. Riigikogu juhatus ülesandeks on:

1) rahvahääletamise väljakuulutamise ja selle üldise käigu järele valvamine ning selle hõlbustamiseks ja kiirendamiseks vastavate abinõude tarvitusele võtmine;

2) selle järele valvamine, et § 21. ettenähtud hääleõiguslike kodanikkude nimekirjad korras oleksid;

3) käesoleva seaduse seletamiseks rahvahääletamise ja rahvaalgatamise asjus juhatuskirjade väljaandmine;

4) rahvahääletamise ja rahvaalgatamise nõudmiste vastuvõtmine ja nende seaduslikkuse üle otsustamine;

5) selle järele valvamine, et ringkonna komiteed rahvahääletamise ja § 21. ettenähtud asutused rahvaalgatamise asjus õigel ajal tegevuse avaksid;

6) rahvahääletamise ümbrikkude ja sedelite, protokollilblankide jne. valmistamine ja ringkonna komiteedele ning jaoskonna komisjonidele edasi-toimetamise korraldamine;

7) rahvahääletamisele tuleva seaduse või seaduseelnõu teksti paljundamine ja edasi-toimetamise korraldamine ringkonna komiteedele ja jaoskonna komisjonidele;

8) rahvahääletamise tagajärgede lõpulik kokkuvõtmine ja väljakuulutamise;

9) korralduste tegemine krediidi asjus, mis valimiste ja rahvahääletamise toimetamiseks määratud;

10) rahvaalgatamise nõudmise teksti paljundamine, samuti rahvahääletamise nõudmise teksti kokkuseadmine ja paljundamine ja § 21. ettenähtud asutustele saatmine nende kodanikkude allkirjade kogumiseks, kes nõudmisega ühinevad.

§ 9. Riigikogu valimiste peakomiteel on õigus Riigikohtu üldkoosoleku poole pöörata üldkohusliku seletuse saamiseks nende küsimuste kohta, mis Riigikogu valimiste toimeajamisel lahkarvamisi või selgusetust tekitavad.

§ 10. Riigikogu valimiste peakomiteel on õigus tema otsustamisele kuuluvate asjade lahendamiseks tunnistajaid üle kuulata, eksperte määrata ja vastavatelt asutustelt teateid nõuda.

§ 11. Riigikogu valimiste peakomitee otsuste peale nimekirjade tühistamise ja valimiste tagajärgede kokkuvõtmise asjus võivad vastavate nimekirjade ja nimekirjade ühenduste esitajad kaevata Riigikohtu administratiiv-osakonnale 5 päeva jooksul, kaebuseks põhjust andva otsuse tegemise päevast arvates. Kaebus kirjutatakse Riigikohtu administratiiv-osakonna nimele ja antakse Riigikogu valimiste peakomiteele, kes selle ühes asjatoimetusega vii-

vitamata edasi saadab Riigikohtu administratiiv-osakonnale.

Nimetatud kaebused otsustab Riigikohtu administratiiv-osakond vähemalt viieliikmelises koosseisus administratiiv-kohtukorras hiljemalt 5 päeva jooksul kaebuse kättesaamise päevast arvates.

Muuis asjus on Riigikogu valimiste peakomitee otsused lõpulikud ja nende peale ei ole edasikaebust.

§ 12. Riigikogu valimiste peakomitee koosneb Riigikogu esimehest kui eesistujast, Riigikogu juhatuse liikmetest, kohtupalati liikmest kohtupalati valikul ja prokuratuuri esitajast kohtuministri määramisel.

Riigikogu esimees pöörab tarvilikul ajal kohtupalati ja kohtuministri poole Riigikogu valimiste peakomitee liikmete valimiste asjus ja hoolitseb selle eest, et peakomitee õigel ajal oma tegevust alustaks.

Riigikogu esimehe äraolekul täidab eesistuja kohuseid vanem kohalolevatest Riigikogu abiesimeestest.

Riigikogu valimiste peakomitee on otsusvõimeline, kui tema istungist osa võtavad peale eesistuja või tema asetäitja vähemalt 4 liiget, nende hulgas ka kohtupalati liige või prokuratuuri esitaja.

Riigikogu valimiste peakomitee istungitel võivad viibida nimekirjade ühenduste ja iseseisvate nimekirjade esitajad (§ 48), kuid sõnaõigus on neil ainult küsimustes, mis nende poolt esitatud nimekirjade ühendusi või iseseisvaid nimekirju puudutavad.

§ 13. Ringkonna komitee koosneb: Tallinna linna ringkonnas: eesistujast, kelleks on Tallinna linnapea või tema äraolekul tema abi, ja neljast liikmest linnavolikogu valikul, Harju ringkonnas: eesistujast, kelleks on Harju maakonnavalitsuse esimees või tema äraolekul tema abi, kahest liikmest Harju maakonnanõukogu ja ühest liikmest Baltiski linnavolikogu ja ühest liikmest Nõmme alevivolikogu valikul; Viru ringkonnas: eesistujast, kelleks on Viru maakonnavalitsuse esimees või tema äraolekul tema abi, kahest liikmest maakonnanõukogu, ühes Narva linnavolikogu ja ühest Rakvere linnavolikogu valikul; Võru-Valga-Petseri ringkonnas: eesistujast, kelleks on Võru maakonnavalitsuse esimees või tema äraolekul tema abi, ühest liikmest Võru maakonnanõukogu ja ühest liikmest Petseri maakonnanõukogu, ühest liikmest Võru linnavolikogu ja ühest liikmest Valga linnavolikogu ja ühest Valga maakonnanõukogu valikul; teistes ringkondades: eesistujast, kelleks on maakonnavalitsuse esimees või tema äraolekul tema abi, kahest liikmest maakonnanõukogu

ja kahest liikmest maakonnalinna linnavolikogu valikul.

Ringkonna komitee on otsusvõimeline, kui tema istungist osa võtavad eesistuja või tema asetäitja ja vähemalt 2 ülemaltähendatud liikmetest.

Ringkonna komiteede asukoht on: Tallinna ringkonnas — Tallinnas, Harju ringkonnas — Tallinnas, Võru-Valga-Petseri ringkonnas — Võru linnas ja teistes ringkondades — vastavas maakonnalinnas.

§ 14. Peale eelmises (13) paragrahvis ettenähtud koosseisu astub ringkonna komiteesse Riigikogu valimiste ajaks liikme õigustega üks esitaja iga kandidaatide nimekirja poolt (§ 49).

§ 15. Ringkonna komiteede ülesandeks on:

1) valvamine selle järele, et jaoskonna komisjonid õigel ajal asutataks ja oma tegevust algaks;

2) linna-, alevi- ning vallavalitsuste korrapärase tegevuse kohta antud kaebtuste ja protestide läbivaatamine;

3) kandidaatide nimekirjade avalikuks nägemiseks väljapanemine;

4) abinõude tarvitusele võtmine, et kodanikud kandidaatide nimekirjadega ja rahvahääletamisele tuleva seadusega või seaduseelnõuga saaksid tutvuneda;

5) ringkonna piirides § 21. tähendatud nimekirjadesse ülesvõetud hääleõiguslike kodanikkude arvu teatamine Riigikogu juhatusele ja Riigikogu valimiste peakomiteele;

6) ringkonna piirides kandidaatide nimekirjadele ja üksikutele kandidaatidele antud häälte arvu kokkuvõtmine;

7) ringkonna piirides rahvahääletamisel antud häälte arvu kokkuvõtmine;

8) valimiste materjaalide edasiandmine Riigikogu valimiste peakomiteele ja rahvahääletamise materjaalide edasiandmine Riigikogu juhatusele.

§ 16. Jaoskonna komisjonid koosnevad: linnas — linnavolikogude, alevis — alevivolikogude ja vallas — vallanõukogude poolt loodud esimehest, sekretärist ja kahest liikmest.

Kaitseväe jaoskonna komisjonid asutatakse rügementides ja neile vastavates väeosades, kusjuures võib vähemaid väeosasid valimiste ja rahvahääletamise läbiviimiseks teiste väeosade külge liita. Kui rügement või temale vastav väeosa üheskoos ei asu, võib selles tarviduse järele mitu jaoskonna komisjoni nimetada, või mõnda rügemendiosa ligidaloleva teise väeosa külge liita.

Kaitseväe jaoskonna komisjonid seisavad koos vastavate väeosade ülemate poolt

nimetatud esimehest, sekretäarist ja kahest liikmest.

§ 17. Peale eelmises (16) paragrahvis ettenähtud koosseisu astub jaoskonna komisjoni Riigikogu valimiste ajaks liikme õigustega üks esitaja iga kandidaatide nimekirja poolt (§ 49).

§ 18. Jaoskonna komisjoni ülesandeks on valimiste ja hääletamise sedelite vastuvõtmine ja esialgne ülelugemine oma jaoskonnas.

Jaoskonna komisjoni istungid on otsusvõimulised, kui on koos vähemalt 3 liiget, juhataja või tema abi nende hulgas.

§ 19. Kohalikud valitsuse ja omavalitsuse asutused peavad ringkonna komiteedele ja jaoskonna komisjonidele abiks olema seadusega viimaste peale pandud kohuste täitmisel.

§ 20. Igasugused aktid ja paberid, mis valimiste ja rahvahääletamise ning rahvaalgatamise asjus kokku seatakse, olgu need valitsuse, kohtu või omavalitsuse asutustele või ametnikkudele antavad või nende asutuste või ametnikkude poolt väljaantavad, vabastatakse tempelmaksust ja kantsleilõivust.

4. Hääleõiguslike kodanikkude nimekirjad.

§ 21. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise toimetamiseks peetakse linna-, alevi- või vallavalitsuse poolt iga hääletamisjaoskonna jaoks alalisi hääleõiguslike kodanikkude nimekirju. Iga aasta võetakse ette kaks korda järjekorralised nimekirjade parandused ja täiendused, nimelt 10. kuni 25. maini ja 30. oktoobrist kuni 15. novembrini. Tallinna, Tartu ja Narva linnades aga 1. kuni 15. veebruarini ja 30. oktoobrist kuni 15. novembrini.

Samasuguseid alalisi nimekirju peetakse igas § 16. ettenähtud kaitsevæeosas, kusjuures järjekorralised parandused ja täiendused võetakse ette iga kolme kuu järgi 1. kuni 10. kuupäevani, 1. jaanuarist arvates.

§ 22. Alalistesse nimekirjadesse kantakse kodanikud, kes nimekirja täienduse ja paranduse ajaks vastavasse hääletamisjaoskonda elama asunud, vastavasse kaitsevæe jaoskonda paigutatud või hääleõiguslikuks saanud.

Alalistest nimekirjadest kustutatakse maha kodanikud, kes nimekirja täienduse ja paranduse ajaks hääletamisjaoskonnast või vastavast väeosa jaoskonnast lahkunud, või hääleõiguse kaotanud.

Keegi ei või rohkem kui ühes jaoskonnas nimekirjas olla.

§ 23. Nimekirja tähendatakse üles hääleõigusliku kodaniku perekonnanimi ja nimi,

vanadus ja elukoht. Nimekiri seatakse perekonnanime järele tähestiku järjekorras kokku.

§ 24. Nimekirjad pannakse järgmisel päeval peale § 21. ettenähtud paranduste ja täienduste tähtaja lõppu linna-, alevi- või vallavalitsuse või vastava väeosa staabi ruumides välja üldiseks järelevaatamiseks, kus nad kunni järgmiste paranduste ja tähtaja alguseni püsivad.

§ 25. Iga hääleõiguslik kodanik võib kaebusi sisse anda nimekirjas leiduvate eksimuste ja puuduste kohta nimekirja kokkuseadvale asutusele, kes kohustatud on kaebusi 7 päeva jooksul läbi vaatama ja nende põhjendatuse korral neid rahuldama. Vastasel juhtumisel saadavad nad kaebused, oma seletust juurde lisades, vastavale administratiiv-kohtule otsustamiseks, kes asja esimeses järjekorras läbi vaatab.

§ 26. Iga hääleõiguslik kodanik, kel õigus nimekirjas olla, kuid kes nimekirja võtmata jäänud, on õigustatud igal ajal nimekirja kokkuseadvalt asutuselt nõudma, et teda viivitamata nimekirja võetakse. Hääleõigus tuleb sarnasel korral tõestavate dokumentidega tõeks teha.

Õigus nõuda nimekirja ülesvõtmist lõpeb valimiste ja rahvahääletamise ajaks kaks päeva enne valimiste või rahvahääletamise esimest päeva.

5. Rahvahääletamise nõudmine ja rahvahääletamise õiguse tarvitamine.

§ 27. Rahvaalgatamise nõudmine antakse kirjalikult Riigikogu juhatusesele.

§ 28. Riigikogu juhatusesele antav rahvaalgatamise nõudmine peab alla kirjutatud olema vähemalt 500 hääleõigusliku kodaniku poolt, kelle allkirjad peavad tõestatud olema selle § 21. ettenähtud asutuse poolt, kus allkirjutaja hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas seisab. On allkirjad antud mitme nõudmise eksemplaari peal, siis peab nõudmise tekst kõigil eksemplaaridel täpselt ühesugune olema.

§ 29. Rahvaalgatamise nõudmine võib ainult ühte seaduseelnõu sisaldada. Sisaldab nõudmine mitu seaduseelnõu, siis tunnustatakse nõudmine maksvaks ainult esimesena toodud elnõu kohta.

Seaduseelnõu tekst peab Riigikogu juhatusesele esitatud olema sarnasel kujul, et teda võimalik on ilma muutmata seadusena vastu võtta, mille üle otsustab Riigikogu juhatus. Riigikogu juhatusel ei ole lubatud muuta esitatud seaduseelnõu teksti. Seaduseelnõu tekst peab enne § 28. tähendatud allkirjade korjamisele asumist avaldatud olema „Riigi Teataja“ lisa kuulutusena rahvaalgatamist

nõudjate kulul. „Riigi Teatajas“ avaldamine sünnib Riigikogu juhatusel kaudu. Rahvaalgatamise nõudmine, mis Riigikogu juhatusel esitatakse, peab sisaldama andmeid, mis ette nähtud üldiselt käesoleva paragrahvi lisas toodud vormis.

Aruandja A. Anderkopp (loeb):

§ 30. On Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse väljakuulutamise põhiseaduse § 30. alusel ja Riigikogu kodukorra § 58. korras edasi lükatud, asub Riigikogu juhatus järgmises paragrahvis ettenähtud ülesannete täitmisele, kui seaduse väljakuulutamise edasilükkamist nõudvate Riigikogu liikmete hulgast või mõne Riigikogu rühma poolt või jälle mõne kodaniku või kodanikkude rühma poolt on Riigikogu juhatusel kas otsekohe sisse makstud 50.000 marka või selle summa mõnda Eesti vabariigi piirides asuvasse rahasutusse Riigikogu juhatusel nimele sissemaksimise kohta vastav kviitung esitatud.

Pärast esimeses lõikes nimetatud summa sissemaksimist avaldab Riigikogu juhatus seaduse, mille väljakuulutamise seisma pandud, „Riigi Teataja“ lisas kuulutusena.

Samasuguses korras ja samasuguses suurus esitavad summa ka rahvaalgatamise nõudjad või mõni nende hulgast.

Ülalnimetatud summat võib rahvahääletamise nõudmise puhul esitada mitte hiljem kui 2 nädalat peale selle, kui Riigikogu kodukorra § 58. korras seaduse väljakuulutamise seisma panekut on nõudnud 3 Riigikogu liiget. Rahvaalgatamise juures esitatakse summa koos rahvaalgatamise nõudmisega.

Mõlemil juhtumisel esitatud summa kuulub tagasimaksmisele tema sissemaksjatele, kui kas rahvahääletamise või rahvaalgatamise nõudmist on toetanud vähemalt 25.000 hääleõiguslikku kodanikku. Vastasel juhtumisel langeb ta riigi kasuks.

H. Anto (rhvsv): Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut, § 30 vastu võtta järgmises redaktsioonis: „On Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse väljakuulutamise põhiseaduse § 30. alusel ja Riigikogu kodukorra § 58. korras edasi lükatud, asub Riigikogu juhatus järgmises paragrahvis ettenähtud ülesannete täitmisele, avaldades seaduse, mille väljakuulutamise seisma pandud, „Riigi Teataja“ lisas kuulutusena.“

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Anderkopp: Mina olen käesoleva seaduseelnõu I ja II lugemisel

ette toonud motiivid, miks mina selle parandusega ühineda ei saa, ja olen sunnitud ka käesoleval korral tähendama, et mina selle parandusega ei ühine.

Juhataja A. Rei: Hääletamisele tuleb rkl. Anto ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 30. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 30 vastu võetud.

Aruandja A. Anderkopp kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 31—36.

§ 31. Riigikogu juhatus seab kokku (käesoleva seaduse § 8. p. 10) rahvahääletamise nõudmise teksti, ära tähendades, misuguse seaduse rahvahääletamisele panemist allkirjutajad kodanikud nõuavad. Selle teksti ühes tarviliku ruumiga hääleõiguslike kodanikkude allkirjade jaoks laseb Riigikogu juhatus trükkida tarvilikul arvul ja saadab ta käesoleva seaduse § 21. ettenähtud asutustele nende kodanikkude allkirjade kogumiseks, kes rahvahääletamist nõuavad.

Samuti paljundab ja saadab edasi Riigikogu juhatus ka käesoleva seaduse §§ 27.—29. korras esitatud seadusepärast rahvaalgatamise nõudmise.

§ 32. Hääleõiguslik kodanik, kes rahvahääletamise või rahvaalgatamise nõudmisega ühineb, peab seda nõudmist oma allkirjaga kinnitama § 21. ettenähtud asutuses, kus ta hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas seisab, kahe kuu jooksul, arvates seaduse Riigikogu poolt vastuvõtmise (põhisead. § 30) või rahvaalgatamise nõudmise Riigikogu juhatusel esitamise (käesoleva seaduse § 28) päevast. Allkirjale olgu juurde lisatud allkirjutaja vanus ja elukoht.

Käesoleva seaduse § 21. ettenähtud asutustes kui rahvaalgatamise, nii ka rahvahääletamise nõudmisele allkirjutamise aja ja korra määrab lähemalt Riigikogu juhatus kokkuleppel Vabariigi Valitsusega.

§ 33. Allkirjutajate kodanikkude hääleõigus (§ 32) tõestatakse § 21. ettenähtud asutuste poolt sealsamas tähendatud nimekirjade põhjal ja allkirjad saadetakse pärast § 32. ettenähtud tähtaja möödumist Riigikogu juhatusel.

§ 34. Kui vabariigi põhiseaduse § 30. ettenähtud korras esitatud rahvahääletamise nõudmine ei ole saanud tarvilikku arvu allkirju, siis talitab Riigikogu juhatus vabariigi põhiseaduse § 30. põhjal väljakuuluta-

mata jäetud seadusega põhiseaduse § 53. korras.

Kui rahvaalgatamise nõudmine ei ole saanud tarvilikku arvu allkirju, siis lõpetab Riigikogu juhatus toimetuse selles asjas.

§ 35. On rahvahääletamise nõudmisega ühinenud vähemalt 25.000 hääleõiguslikku kodanikku, siis kuulub Riigikogu juhatus välja rahvahääletamise, mis võetakse ette hiljemalt nelja kuu jooksul pärast § 32. ettenähtud tähtaja möödumist.

§ 36. Kui rahvaalgatamise nõudmisega on ühinenud vähemalt 25.000 hääleõiguslikku kodanikku, siis paneb Riigikogu juhatus nõudmises sisaldava seaduseelnõu seisukohavõtmiseks ette Riigikogule, kes hiljemalt kahe kuu jooksul pärast § 32. ettenähtud tähtaja möödumist eelnõu kohta oma lõpuliku otsuse peab andma, kas ta eelnõu seadusena vastu võtab, või tagasi lükkab. Viimasel juhtumisel kuulub Riigikogu juhatus välja rahvahääletamise, mis hiljemalt kahe kuu jooksul pärast seaduseelnõu Riigikogu poolt tagasilükkamist ette võetakse korras, nagu see vabariigi põhiseaduse § 30. põhjal ettevõetava rahvahääletamise kohta ette on nähtud.

Eelmises lõikes toodud kord ei ole maksev põhiseaduse muutmise nõudmise kohta, mille Riigikogu juhatus paneb otsekohe rahvahääletamisele, põhiseaduse § 89. nõudmist arvesse võttes.

Aruandja A. Anderkopp (loeb):

§ 37. Põhiseaduse muutmise loetakse rahvahääletamisel vastuvõetuks, kui tema poolt on hääletanud vähemalt pool kogu vabariigi hääleõiguslike kodanikkude (§ 21) arvust.

Riigikogu poolt vastuvõetud seadus, kui see vabariigi põhiseaduse § 30. põhjal rahvahääletamisele pannakse, loetakse rahvahääletamisel vastuvõetuks, kui tema poolt on sellest hääletamisest osavõtjate enamus.

Riigikogu poolt vastuvõetud seadus, kui see vabariigi põhiseaduse § 30. põhjal rahvahääletamisele pannakse, loetakse tagasilükatuks, ja rahvaalgatuse korras Riigikogule ettepanud ja selle kogu poolt tagasilükatud seaduseelnõu (vabariigi põhiseaduse § 31.) loetakse vastuvõetuks, kui esimesel juhtumisel seaduse vastu ja teisel juhtumisel seaduseelnõu poolt rahvahääletamisest osavõtjate enamus on ja see enamus moodustab vähemalt poole nende hääleõiguslike kodanikkude arvust, kes viimastest Riigikogu valimistest osa võtsid.

Peab tähendama, selle paragrahvi redaktsioonis on välja jäänud sõna „hääletanud“. Mina lugesin selle küll ette, kuid pean tarvi-

likuks Riigikogu liikmete tähelepanu selle peale juhtida.

Juhataja **A. Rei**: Hääletamisele tuleb § 37. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 37 vastu võetud.

Aruandja A. Anderkopp kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 38—43.

§ 38. Vabariigi põhiseaduse § 32. ettenähtud uued Riigikogu valimised kuulub välja Riigikogu valimiste peakomitee.

§ 39. Rahvahääletamisele tuleva seaduse või seaduseelnõu ametlik tekst saadetakse Riigikogu juhatuselt § 21. ettenähtud asutustele, kes teksti hiljemalt 20 päeva enne hääletamise esimest päeva asetavad oma ruumi üldiseks nägemiseks.

6. Kandidaatide nimekirjad.

§ 40. Riigikogu valimisi toimetatakse hääleandmise kaudu ühele selle valimisringkonna kandidaatide nimekirjale, kus kodanik hääletab.

§ 41. Kandidaatide nimekirjad antakse Riigikogu valimiste peakomiteele hääleõiguslike kodanikkude poolt hiljemalt kuuskümmend päeva enne valimiste esimest päeva käesolevale paragrahvile juurdelisatud üldise vormi kohaselt seal tähendatud andmetega.

§ 42. Iga kandidaatide nimekirja peab vähemalt 5 selle valimisringkonna hääleõigusliku kodaniku kui soovitaja poolt, kust kandidaatide nimekirja esitatakse, alla kirjutatud olema, kusjuures kandidaadid ei saa soovitajad olla. Soovitajate allkirjad peavad tõestatud olema selle § 21. ettenähtud asutuse poolt, kus allkirjutaja hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas seisab.

Linna-, alevi- või vallavalitsuse nimel võib § 41. tähendatud nimekirjadel soovitajate allkirju tõestada tähendatud asutuste poolt volitatud ametnik.

Nimekirjale võib ka nimekirja nimetus juurde lisatud olla, kui see seaduste ja kõlbluse vastu ei käi, mille üle otsustab Riigikogu valimise peakomitee. On nimekirjad esitatud mõne registreeritud organisatsiooni nimetusega, võib selle organisatsiooni juhtiv keskorgan hiljemalt 55 päeva enne valimise esimest päeva Riigikogu valimise peakomiteele teatada, missugusele esitatud nimekirjale ta ei luba organisatsiooni nimetust pealkirjana tarvitada. Selleks on tal õigus Riigikogu valimise peakomiteelt esitatud nimekirjade kohta tarvilikke teateid saada. On eelnimetatud keskorgan keelanud mõnele nimekirjale organisatsiooni nimetust nimekirja pealkirjana tarvitada, kustutab Riigikogu valimise peakomitee nimekirjalt

nimetuse ja loeb ühtlasi tühistatuks liitumise teadaande teiste samanimeliste nimekirjadega, kui see tähendatud nimekirjal on tehtud. Sellest nimetuse kustutamisest ja liitumise teadaande tühistamisest teatab Riigikogu valimise peakomitee kahepäevisel tähtajal nimekirja esitajale (§ 48), kellel õigus jääb hiljemalt viiskümmend päeva enne valimise esimest päeva täita käesoleva seaduse § 45. ettenähtud nõudmist; selle nõudmise täitmisel loetakse nimekiri iseseisvaks nimekirjaks, jääb aga nõudmine täitmata, siis loetakse nimekiri tühistatuks. On aga selle nimekirja esitaja poolt käesoleva seaduse § 45. ettenähtud kautsjon tasutud, nimekiri aga eelpooltähendatud alustel tagasi võetud, on nimekirja esitajal õigus kautsjoni tagasi saada, kuna organisatsiooni nimetusega nimekirjad peavad talitama hiljemalt 50. päevaks enne valimiste esimest päeva käesoleva seaduse § 45. korras.

§ 43. Kandidaatide nimekirjale lisatakse juurde kõigi kandidaatide teadustused, et nad nõus on end selle nimekirja järele hääletada laskma. Teadustusi võib ka peale kandidaatide nimekirjade äraandmist Riigikogu valimiste peakomiteele esitada, kuid hiljemalt 55. päeval enne valimiste esimest päeva.

Kandidaadi teadustus peab sisaldama andmeid, mis ette nähtud käesoleva paragrahvi lisas toodud teadustuse vormis.

(Aruandja kohale asub Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvalgatamise õiguse seaduse muutmise seaduse komisjoni abiesimees **V. Linnamägi**.)

Aruandja **V. Linnamägi** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 44.

§ 44. Kandidaadi nõusoleku teadaanne ja soovitaja allkiri, samuti kui kandidaatide nimekirigi, välja arvatud § 42. viimases lõikes ettenähtud juhtumine, on tagasivõtmata.

Aruandja **V. Linnamägi** (loeb):

§ 45. Iga kandidaatide nimekirja esitaja maksab Riigikogu valimiste peakomiteele ühes nimekirja esitamisega kautsjoniks 50.000 marka. On nimekirjad liidetud nimekirjade ühenduseks, sünnib ülalnimetatud kautsjoni maksmine kogu nimekirjade ühenduse pealt samas suuruses, kusjuures kautsjon tasutakse nimekirjade ühenduse esimese kandidaatide nimekirja esitamisel. Kautsjoni maksmise kohta võib ka esitada vastava kviitungi mõne vabariigi piirides asuva rahaasutuse poolt, et kautsjon sinna Riigikogu juhatuse nimele tasutud.

Kautsjon jääb kunni valimiste tagajärgede väljakuulutamiseni Riigikogu juhatuse käsutada ja makstakse tema otsusel tagasi peale seda tähtaega, välja arvatud juhtumine, kus kas iseseisev nimekiri või nimekirjade ühendus esitajat Riigikogusse saanud ei ole. Viimasel puhul langeb kautsjon riigi kasuks.

H. Anto (rhvsv): Teen ettepaneku, § 45 tagasi lükata.

Juhataja **A. Rei**: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Rkl. Anto ettepanek, kui puht eitav, iseseisvalt hääletamisele ei tule. Palun neid Riigikogu liikmeid, kes rkl. Anto ettepaneku poolt on, hääletada § 45 vastu. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 45 tagasi lükatud. (M. Laarman, põl: Palun ära lugeda!) (Hääletatakse.) § 45. poolt on 29 häält, vastu 13 häält, seega on paragrahv vastu võetud.

Aruandja **V. Linnamägi** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 46—85.

§ 46. Ei võida esitada kandidaatide nimekirja seesuguse organisatsiooni või kodanikkude rühma poolt, kelle tegevuse sihiks on:

1) Eesti vabariigi põhiseadusega maksmapandud riigikorra või olemasoleva ühiskondliku korra vägivaldne muutmise;

2) Eesti vabariigi iseseisvuse lõpetamine või vabariigi küljest mõne tema osa lahutamine, või

3) Eesti vabariigi iseseisvust eitava propaganda arendamine.

§ 47. Kui pärast valimisi selgub, et mõni organisatsioon või kodanikkude rühm, kelle poolt esitatud kandidaatide nimekirja järele on Riigikogusse esitajad valitud, eelmises (46) paragrahvis tähendatud sihid omaks on võtnud või oma tegevuses nende elluviimise poole kaldunud ja sellepärast seaduses ettenähtud korras sulutud, siis tunnustab Riigikogu oma otsusega seesuguse nimekirja maksvuseta nende kandidaatide suhtes, kes Riigikogusse veel ei ole astunud.

Samuti tunnustab Riigikogu maksvuseta Riigikogusse veel mitteastunud kandidaatide suhtes ka niisuguse nimekirja, mille järele valitud Riigikogu liikmetest vähemalt pooled kohtulikule vastutusele on võetud U. N. S. §§ 99.—102., 126, 129¹ või V. N. S. § 1453¹ ettenähtud kuriteos ja Riigikogu loal vangistatud.

§ 48. Kandidaatide nimekirja esitav kodanikkude rühm peab nimetama nimekirja esitaja, kes tema poolt volitatud on Riigikogu valimiste peakomiteega asju ajama. Esitaja peab olema hääleõiguslik kodanik ja võib

olla ka mõne teise valimiringkonna hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas, samuti seista ka esitatavas nimekirjas kandidaadina. Kui esitajat nimetatud ei ole, siis tunnustatakse selleks esimene neist, kes kandidaatide nimekirjale soovitajana alla kirjutanud. Üks ja sama kodanik võib olla teatava nimekirjade ühenduse mitme nimekirja esitajaks.

Samas korras ja samal alusel (§ 41. lisa) nimetatakse ka nimekirjade ühenduse esitaja, kes peakomitees nimekirjade ühendust esitab. Nimekirjade ühendusel võib ainult üks esitaja olla; on mitu esitajat tähendatud, siis loetakse määratuks see, kelle nimega kõige rohkem teadaandeid ühinenud, kuna ühesuuruse arvu korral liisk otsustab.

§ 49. Eelmise (48) paragrahvi esimeses lõikes tähendatud nimekirja esitaja nimetab omal äranägemisel sel puhul, kui ta ise esitaja olla ei taha, mõne teise isiku nimekirja esitajaks vastavasse ringkonnakomiteesse (§ 14).

Jaoskonna komisjonidesse nimetatakse kandidaatide nimekirja esitaja vastava nimekirja esitaja poolt ringkonnakomitees.

§ 50. Iga hääleõiguslik kodanik võib soovitajana ainult ühele kandidaatide nimekirjale alla kirjutada. Sel juhtumisel, kui üks ja sama kodanik mitmele nimekirjale on alla kirjutanud, loetakse tema allkiri ainult sellel nimekirjal maksvaks, mis esimesena Riigikogu valimiste peakomiteele antud.

§ 51. Nimekirjas ettepanevate kandidaatide arv ei või alla viie ega üle kahekümne olla. On neid vähem, ei võeta nimekirja vastu, on aga rohkem, loetakse nimekirjas olevateks ainult esimesed kakskümmend.

§ 52. Ühte ja sama isikut ei või ühes ringkonnas mitmes kandidaatide nimekirjas üles seada. On üks ja sama kodanik ühes ja samas ringkonnas mitmes kandidaatide nimekirjas üles seatud ja kandidaadi nõusoleku teadustused (§ 43) selleks esitatud, siis loetakse teda kandidaadiks selles nimekirjas, mis esimesena Riigikogu valimise peakomiteele antud.

Ühte ja sama isikut võib kõige rohkem kolmes ringkonnas kandidaadina üles seada. On üks ja sama kodanik rohkem kui kolmes ringkonnas kandidaadina üles seatud ja selleks nõusoleku teadustused andnud, siis loetakse teda kandidaadiks ainult nendes kolmes nimekirjas, mis esimesena Riigikogu valimise peakomiteele antud.

Isik, kes mitmes ringkonnas kandidaadina üles seatud, annab hiljemalt kümme päeva pärast viimast valimispäeva Riigikogu valimiste peakomiteele teada, missuguses ringkonnas ta soovib ennast valituna näha. Ei ole sarnast teadaannet Riigikogu valimiste peakomiteele antud, otsustab viimane ringkonda kuuluvuse

selle ringkonna kasuks, kus kandidaat nimekirjas esimesele kandidaadile järjekorras lähemal. Ühesuguse järjekorra juures otsustatakse küsimus selle ringkonna kasuks, kus kandidaat rohkem nimelisi hääli saanud, nende puudusel või nende ühesuuruse arvu korral aga selle ringkonna kasuks, kus vastav kandidaatide nimekiri Riigikogu valimiste peakomiteele varem ära antud.

§ 53. Kodanikkude rühmad, kes kandidaatide nimekirja sisse annavad, võivad nimekirjal teadustada, et nimekiri liitub kõigi samanimeliste organisatsioonide kandidaatide nimekirjadega kogu vabariigis nimekirjade ühenduseks.

Ei ole sarnast teadaannet tehtud sisseantaval nimekirjal, siis loetakse kandidaatide nimekiri iseseisvaks.

Üks ja sama kandidaatide nimekiri ei või olla rohkem kui ühes üleriiklikus nimekirjade ühenduses. On mitu liitumise teadaannet nimekirjal tähendatud, loetakse maksvaks ainult esimesena toodud teadaanne.

Liitumise teadaanne on tagasivõtmatu.

§ 54. Juhtumisel, kui kandidaatide nimekiri käesoleva peatüki nõuetele ei vasta, teatab Riigikogu valimiste peakomitee seda kolmepäevalisel tähtajal kandidaatide nimekirja esitajale. Teadustusi tähendatud puuduse kõrvaldamiseks võib hiljemalt viiskümnend kaks päeva enne valimiste esimest päeva sisse anda.

§ 55. Kui Riigikogu valimiste peakomitee või § 11. korras Riigikohus tunnustab sisseantud nimekirja käesoleva peatüki nõuetele vastavaks, siis saadab Riigikogu valimiste peakomitee ärakirjad nimekirjast vastava ringkonna komiteele ja viimase piirides olevatele § 21. ettenähtud asutustele.

Nimekirjad, mis käesoleva peatüki nõuetele ei vasta, tühistatakse Riigikogu valimiste peakomitee poolt.

§ 56. Eelmises (55) paragrahvis tähendatud korras saadetud kandidaatide nimekirjade ärakirjad pannakse üles § 21. ettenähtud asutuste ja ringkonna komitee ruumides ühes organisatsiooni nimetusega, kui see nimekirjale juurde lisatud, ajaviitmata peale nende ärakirjade saamist.

7. Valimis- ja hääletamissedelite äraandmine ja ülelugemine.

§ 57. Riigikogu valimised sünnivad valimissedelite isikliku äraandmise teel, rahvahääletamine hääletamissedelite isikliku äraandmise teel hääleõiguslike kodanikkude poolt, kes võetud § 21. ettenähtud nimekirjadesse.

§ 58. Õigus hääletada on hääleõiguslikul kodanikul ainult selles hääletamisjaoskonnas, kus ta võetud hääleõiguslike kodanikkude nimekirja.

Mõjuvatel põhjustel võib hääleõiguslik kodanik ka mujal sama ringkonna jaoskonnas hääletada. Sellekohase märkuse, et kodanikul on õigus igas jaoskonnas oma valikul hääletada, teeb kodaniku nimelisele tunnistusele § 21. ettenähtud asutus, kus kodanik nimekirjas. Selle kohta tehakse tähendus jaoskonna hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas enne valimisi või rahvahääletamist § 21. ettenähtud asutuse poolt, valimiste või rahvahääletamise ajal aga jaoskonna komisjoni poolt § 21. ettenähtud asutuse teadaandel.

§ 59. Valimisedelid peavad olema välise kuju poolest ühesarnased, samuti nagu hääletamisedelidki. Valimisedelite kuju määratakse kindlaks Riigikogu valimiste peakomitee ja hääletamisedelite kuju Riigikogu juhatuse poolt ja lastakse nende poolt valmistada. Eraviisil valmistatud sedelid valimistel ja rahvahääletamisel tarvitada ei ole lubatud. Sedelite kuju kuulutatakse üldiseks teadmiseks välja hiljemalt kolmkümmend päeva enne valimiste või rahvahääletamise esimest päeva.

§ 60. Iga valimisedel peab eneses sisaldama ühe vastava ringkonna kandidaatide nimekirja ilma mingi muudatuseta ja ümberpaigutamiseta ning tema sisseandja organisatsiooni nimetuse, kui nimekiri oli sellega varustatud.

§ 61. Hääleõiguslik kodanik võib valimisedeli ära anda muutmata kujul, sellega tähendades, et ta hääletab kandidaatide nimekirja poolt ja on seal ülesloetud kandidaatide järjekorraga nõus. Ta võib aga ka ühe kandidaadi nime allakriipsutamise ja nimekirjas märkida, sellega tähendades, et ta annab oma hääle kandidaatide nimekirjale, selle piirides aga esimeses järjekorras tema poolt märgitud kandidaadile.

On nimekirjas mitu kandidaati märgitud, loetakse märkimine maksvusetaks, kuna valimisedel nimekirjale ilma üksikut kandidaati ülestähendamata hääleks arvatakse.

§ 62. Rahvahääletamisedelid on kahe- või kolmeosalised: pealkirjaga „poolt“ ja „vastu“. Hääletamisedeli pealkirjaga „poolt“ andes tähendab hääletaja, et ta on rahvahääletamisel oleva seaduse või seaduseelnõu vastuvõtmise poolt, pealkirjaga „vastu“ andes aga, et ta on rahvahääletamisel oleva seaduse või seaduseelnõu tagasilükkamise poolt.

§ 63. Valimis- ja hääletamisedelite ümbrikud peavad olema ühesugused läbipaistmatad ja ilma mingisuguste märkusteta ning Riigikogu juhatuse templiga märgitud.

§ 64. Valimis- ja hääletamisedelid ning nende ümbrikud tehakse aegsasti valmis — esimesed Riigikogu valimiste peakomitee ja teised Riigikogu juhatuse korraldusel.

Kõigi sisseantud ringkonna kandidaatide nimekirjade tarvis valmistatakse ühesugune arv valimisedelid.

Ühesugusel arvul valmistatakse ka mõlema pealkirjaga hääletamisedelid.

§ 65. Valimis- ja rahvahääletamisedelite arvu määramisel võetakse aluseks ringkonna hääleõiguslike kodanikkude arv. Viimaste nimekirju kokkuseadvad asutused teatavad nende poolt nimekirja ülesvõetud hääleõiguslike kodanikkude arvust hiljemalt viiskümmend viis päeva enne valimiste või rahvahääletamise esimest päeva ringkonna komiteele, kes annab teada vastavalt kas Riigikogu valimiste peakomiteele või Riigikogu juhatusele ringkonna hääleõiguslike kodanikkude arvu hiljemalt viie päeva jooksul.

§ 66. Kandidaatide nimekirjade tekst trükitakse valimisedelitele Eesti keeles, nimekirja sisseandja rühm võib aga nimekirja sisseandmise juures nõuda, et sellekohaste valimisedelitele mahutatakse teksti tõlge Saksa, Vene või Rootsi keeles.

Sarnase nõudmise korral peab rühm ühel ajal ka teksti tõlke juurde lisama.

§ 67. Valimisedelid ja nende ümbrikud saadetakse Riigikogu valimiste peakomitee ja hääletamisedelid Riigikogu juhatuse poolt § 21. ettenähtud asutustele, kes valmistavad aegsasti kõigi sealsamas ettenähtud hääleõiguslike kodanikkude tarvis nimelised tunnistused blankidel, mis valmistatakse vastavalt kas Riigikogu valimiste peakomitee või Riigikogu juhatuse poolt ja saadetakse kätte eelnimetatud asutustele.

Nendes tunnistustes tähendatakse ära kodaniku nimi ja perekonnanimi, tema elukoht, valimisjaoskond ja number, mille all kodanik seisab nimekirjas, samuti hääletamise aeg ja koht.

§ 68. § 21. ettenähtud asutused saavad valimisedelid, ühe iga sisseantud kandidaatide nimekirja kohta, igale nende poolt kokkuseatud hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas seisvale kodanikule mitte hiljem, kui viis päeva enne valimiste esimest päeva.

Samal tähtajal saavad samad asutused igale hääleõiguslike kodanikkude nimekirja ülesvõetule valimiste kui ka rahvahääletamise korral eelmises (67) paragrahvis nimetatud nimelised tunnistused.

Kodanikkudele, kel õigus on nimelisi tunnistusi saada, kes aga neid saanud ei ole, antakse need välja § 21. ettenähtud asutustest enne esimest valimispäeva. Valimis- ja hääletamis-

sedelid on saada jaoskonna komisjonist valimiste ja hääletamise toimetamise ajal.

§ 69. § 21. ettenähtud asutused valmistavad valimis- ja hääletamisedelitel sisselaskmise jaoks ühe avausega kastid ja annavad need jaoskonna komisjonidele tarvitada.

§ 70. § 21. ettenähtud asutused annavad jaoskonna komisjonidele igas jaoskonnas sellekohased ruumid tarvitada. Igas sarnases ruumis korraldatakse hääletamise saladuse kindlustamiseks üks või mitu eraldatud kohta, kus hääletajad kodanikud tunnistajate juuresolekuta valimis- või hääletamisedeli ümbriku panevad.

§ 71. Jaoskonna komisjoni istumised on avalikud. Häälte andmiseks määratud päeval kuulutab komisjoni eesistuja komisjoni istumise tema liikmete ja selleks ajaks kokkutulnud kodanikkude juuresolekul avatuks. Eesistuja vaatab järele, et hääletamise kastid on terved ja tühjad ja et nad on kõik ühe avausega, paneb kastid pitsseriga kinni ja kutsub kodanikud sedelid andma. Kogu sedelite andmise ajal on tarvilik, et komisjoni istumisest võtaks osa vähemalt kolm liiget.

§ 72. Hääletamisruumides toimetatakse ainult hääletamist. Üleskutsete väljapanemine, lendkirjade ja kuulutuste väljajagamine, sedelite laialilaotamine, kõnedepidamine ja üldse igasugune hääletamiseelne kihutustöö on keelatud niihästi neis ruumides, kus sedelid vastu võetakse, kui ka neisse ruumidesse viivatel treppidel, läbikäikudel ja koridorides, ning nende välistel sissekäigu kohtadel.

Jaoskonna komisjoni eesistuja valvab selle järele, et hääletamisruumides kogu hääletamise ajal täielik kord alal hoitakse, ja kõrvaldab viibimata selle rikkujad.

§ 73. Hääletamisruumidesse ei lasta: 1) sõjariistus isikuid ja 2) isikuid, kes karskes olekul ei ole.

§ 74. Eesistujal on tarbekorral õigus nõuda komisjoni otsuse järele sellekohastelt kodanikkudelt ja kaitseväelistelt võimudelt politseiametnikkude või kaitsevägeosade kohalesaamist. Tähen datud politseiametnikud või kaitsevägeosad on tegevad ainult eesistuja juhatusel.

§ 75. Korrariikkumise puhul, või kui keegi komisjoni või selle eesistuja määruste alla ennast ei painuta, võib komisjon otsustada hääletamisruumidesse sisse tuua politseiametnikke või kaitsevägeosaid.

Hääletamisruumidesse ei või eesistuja nõudmiseta sisse tuua ühtki sõjariistus võimu.

§ 76. Valimised algavad Riigikogu valimiste peakomitee poolt ja rahvahääletamine Riigikogu juhatusel poolt määratud ajal ja kestavad kolm päeva. Jaoskonna komisjonid peavad avatud olema sedelite vastuvõtmiseks esimese kahe päeva jooksul hommikul kella ühek-

sast kuni õhtu kella üheksani; kolmandal päeval aga hommiku kella üheksast kuni päeval kella kaheni.

§ 77. Hääleõiguslik kodanik annab oma nimelise tunnistuse jaoskonna komisjoni liikme kätte, kes tema ilmumise kohta hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas märkuse teeb ja saab komisjonilt ümbriku valimis- või hääletamisedeli sissepanemiseks. Kahtluse korral on komisjonil õigus enne ümbriku väljaandmist nõuda hääleõiguslikult kodanikult isikutõendust.

Märkus. § 21. ettenähtud nimekirjad on valimiste ja rahvahääletamise päeval jaoskonna komisjonide tarvitada.

§ 78. Ümbriku kättesaamise järele läheb hääleõiguslik kodanik eraldatud kohta, kus ta sedeli ümbriku paneb. Tagasi tulles annab ta ümbriku kinnikleebitult jaoskonna komisjoni liikme kätte, kes laseb ümbriku tema nähes kasti.

§ 79. Esimesel kahel päeval pannakse õhtul kell üheksa hääletamisruumide ukseid kinni, mille järele sünnib sedelite vastuvõtmine ainult neilt kodanikkudelt, kes enne tähendatud aega hääletamisruumidesse ilmunud. Sedelite vastuvõtmise lõpetamise järele kuulutab eesistuja sedelite äraandmise seks päevaks lõpetatuks ja pitsereib kastide avased kinni. Peale selle lahkuvad koosolijad ruumist, kus hääletamine sündis, ja see ruum pannakse eesistuja korraldusel pitsseriga kinni järgmise päevani kinni ning asetatakse ustele vahid.

§ 80. Kolmandal päeval lõpetatakse kodanikkude sisselaskmine hääletamisruumi kell kaks päeval, mille järele sünnib sedelite vastuvõtmine ainult neilt kodanikkudelt, kes enne tähendatud aega hääletamisruumi ilmunud. Sedelite äraandmise lõpetamise järele kuulutab eesistuja hääletamise lõppenuks ja teeb korralduse hääletamisruumi uste avamiseks.

Selle järele loeb komisjon ümbrikud üle, neid avamata jättes. Kui ümbrikkude arv kodanikkude arvuga, kelle ilmumise kohta hääleõiguslike kodanikkude nimekirja märkus tehtud, ühte ei lange, tehakse protokollile sellekohane märkus. Peale selle avatakse ümbrikud ja loetakse ära sedelid, mis igale kandidaatide nimekirjale antud. Samuti loetakse ära rahvahääletamisel hääletamisedelid, palju neist antud pealkirjaga „poolt“, palju „vastu“.

§ 81. Maksusetaks tunnustatakse valimisedelid: 1) mis ei vasta §§ 59., 60. ja 66. nõuetele; 2) mis kodaniku poolt alla kirjutatud või milles leiduvad otskohesed tunnismärgid, mille järele võib otsustada, kes valija olnud; 3) mis selgust ei anna, missuguse nimekirja poolt kodanik on hääletanud; 4) mida ühest rohkemal arvul ümbrikkudesse pandud, kui

nende sisu sama ei ole; on nende sisu aga sama, loetakse ainult üks neist maksvaks.

§ 82. Maksvusetakstunnustatakse hääletamissedelid: 1) mis ei vasta §§ 59. ja 60. nõuetele; 2) mis kodaniku poolt alla kirjutatud või milles leiduvad otsekohesed tunnusemärgid, mille järele võib otsustada, kes hääletaja olnud; 3) mis selgust ei anna, missuguse otsuse hääletaja andnud hääletamisel oleva seaduse või seaduseelnõu kohta; 4) mida ühest rohkemal arvul ümbrikku pandud, kui nende sisu sama ei ole; on nende sisu aga sama, loetakse ainult üks neist maksvaks.

§ 83. Valimis- ja hääletamissedelite maksuse küsimust otsustatakse kahtluse korral jaoskonna komisjoni poolt häälteenamusega. Häälte pooleks jagunemisel annab eesistuja hääle ülekaalu.

§ 84. Kõige selle kohta, mis jaoskonna komisjonis istungi avamisest kuni lõpuni sünnib, tehakse protokoll, kuhu tähendatakse eraldi üles kõik eesistuja korraldused, komisjoni otsused kui ka teadaanded, mis tehtud komisjoni ruumides viibivate kodanikkude poolt, samuti ka kodanikkude nimed, kes hääletasid jaoskonnas § 58. teises lõikes ettenähtud nimeliste tunnistuste põhjal. Edasi tähendatakse protokollis: a) Riigikogu valimiste korral: 1) igale kandidaatide nimekirjale antud sedelite arv, kuhu hulka kuuluvad ka üksikut kandidaati märkivad sedelid, 2) sedelite arv, mida saanud nimekirja piirides äramärgitud üksikud kandidaadid, 3) sedelite arv, mida saanud iga kandidaatide nimekiri ilma üksikut kandidaati märkimata, 4) maksvusetakstunnustatud sedelite arv ühes põhjuste seletusega, miks need niisugusteks tunnustatud; b) rahvahääletamise korral: 1) „poolt“ pealkirja ja „vastu“ pealkirja kandvate sedelite arv, ning 2) maksvusetakstunnustatud sedelite arv ühes põhjuste seletusega, miks need niisugusteks tunnustatud.

Protokollile kirjutavad alla eesistuja, komisjoni liikmed ja kõik koosolijad, kes seda soovivad.

§ 85. Jaoskonna komisjoni protokoll saadetakse ringkonna komiteele. Protokollile lisatakse juurde eraldi pakkides: 1) komisjoni poolt maksvaks tunnustatud sedelid; 2) need komisjonis maksvaks tunnustatud sedelid, mille maksvuse kohta mõni komisjoni liige on vaieldnud; 3) need sedelid, mis komisjoni tema üksikute liikmete arvamise vastu maksvusetakstunnustatud ja 4) komisjoni poolt ühel häälel maksvusetakstunnustatud sedelid.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees
A. Jürman.)

Aruandja V. Linnamägi kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 86—91.

§ 86. Ringkonna komitee määrab jaoskonna komisjoni protokollide ja sellele juurde lisatud sedelite läbivaatamise järele lõpulikult kindlaks iga jaoskonna kui ka kogu ringkonna kohta: a) Riigikogu valimiste korral: 1) maksvate sedelite üldarvu; 2) igale kandidaatide nimekirjale antud sedelite arvu, kuhu hulka kuuluvad ka üksikut kandidaati märkivad sedelid; 3) sedelite arvu, mida saanud nimekirja piirides märgitud üksikud kandidaadid; 4) sedelite arvu, mida saanud iga kandidaatide nimekiri ilma üksikut kandidaati märkimata; b) rahvahääletamise korral: 1) maksvate sedelite üldarvu; 2) pealkirjaga „poolt“ ja pealkirjaga „vastu“ antud sedelite arvu.

§ 87. Ringkonna komitee istumiste protokoll, mille komitee liikmed oma allkirjadega kinnitavad, saadetakse ühes jaoskonna protokollidega ja kõigi valimis- ning hääletamissedelitega vastavalt kas Riigikogu valimiste peakomiteele või Riigikogu juhatusse, kusjuures eraldi pakkidena juurde lisatakse § 85. p. p. 2—4 tähendatud sedelid.

§ 88. Ringkonna komiteede istumised on avalikud, kus toimetatakse jaoskonna komisjonide protokollide läbivaatamist ja antud sedelite ühelugemist.

§ 89. Kui valimised määratud tähtajal ühes või mitmes jaoskonnas korda ei lähe ning kui selle tagajärjel üldine valimistest osavõtmata jäänud hääleõiguslike kodanikkude arv, kes § 21. ettenähtud nimekirjadesse võetud, neis jaoskondades moodustab mitte vähem kui ühe kümnendiku kogu § 21. ettenähtud hääleõiguslike kodanikkude üldarvust vabariigis, siis määrab Riigikogu valimiste peakomitee neis jaoskondades viibimata uued valimised. Kui aga sarnane hääleõiguslike kodanikkude arv tähendatud jaoskondades mitte tähendatud arvuni ei tõuse, või kui ka teistkordiste valimiste määramisel need mitte korda ei lähe, siis ei võta Riigikogu valimiste peakomitee häälte üldisel kokkuvõtmisel arvesse niisuguseid jaoskondi, kus valimised korda ei ole läinud.

§ 90. Riigikogu valimiste peakomitee teeb ringkonna komiteede istumiste protokollide põhjal igale nimekirjade ühendusele (§ 53) antud häälte üldkokkuvõtte.

§ 91. Häälte arv, mis igale arvessevõetud nimekirjade ühendusele, samuti ka igale iseisvale kandidaatide nimekirjale antud, jagatakse järgimööda arvudega 1, 2, 3, 4 jne.; jagamisel saadud arvudest eraldatakse niimitu kõige suuremat arvu välja, kuipalju Riigikogu

liikmeid valitakse; need arvud seatakse vähenevas järjekorras ritta. Viimane tähendatud arvudest on valimise jagaja.

Riigikogu liikmete kohtade arv, mis iga nimekirjade ühenduse, samuti ka iseseisva nimekirja peale langeb, määratakse ära nii nimekirjade ühendusele, kui ka iseseisvale kandidaatide nimekirjale antud häälte arvu jagamise kaudu valimise jagajaga.

Kui niisugusel Riigikogu liikmete kohtade jaotamisel nimekirjade ühenduste või iseseisvate kandidaatide nimekirjade keskel viimane koht mitme ühenduse või iseseisva kandidaatide nimekirjale langeb, siis antakse eesõigus sellele ühendusele või nimekirjale, millele kõige rohkem häáli antud. Ühesuguse häälte arvu juures otsustatakse küsimus liisu läbi.

Aruandja V. Linnamägi (loeb):

§ 92. Peale eelmise (91) paragrahvi korras arvestamise võetakse Riigikogu liikmete kohtade jaotamisel arvesse ainult need iseseisvad kandidaatide nimekirjad ja nimekirjade ühendused, mis saanud vähemalt 2 Riigikogu liikme kohta. Vähem kohti saanud iseseisvad kandidaatide nimekirjad ja nimekirjade ühendused langevad Riigikogu liikmete kohtade lõpulikult jaotamisel ära ja neid ei võeta enam arvesse § 93. teises lõikes ettenähtud korral.

Peale eelmises lõikes talitamise sünnib lõpulik Riigikogu liikmete kohtade jaotus käesoleva seaduse § § 91., 93. ja järgmiste korras.

V. Hasselblatt (sks): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Luban enesele, korrata ettepanekut, mida tegin II lugemisel, nimelt välja jätta § 92. Sel korral, kui see ettepanek tagasi lükatakse, teen ettepaneku, vastu võtta § 92 Vabariigi Valitsuse seaduseelnõus esitatud redaktsioonis.

Juhataja A. Jürman: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Rkl. Hasselblatt'i poolt on ettepanek, § 92 välja jätta. Sel korral aga, kui see ettepanek peaks tagasi lükatama, esitab rkl. Hasselblatt § 92. kohta valitsuse eelnõus ettenähtud redaktsiooni, nimelt järgmiselt:

§ 92. Riigikogu liikmete kohtade jaotamisel võetakse arvesse ainult need nimekirjade ühendused ja iseseisvad nimekirjad, millele vähemalt niipalju häáli antud, kuipalju saadakse üldisest hääleõiguslike kodanikkude arvust jagatult Riigikogu liikmete arvu peale. Vähem häáli saanud nimekirjade ühendused ja iseseisvad nimekirjad langevad ära. Hääletamisele tuleb ettepanek — § 92 välja jätta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd tuleks § 92 hääletamisele kahes variandis: Riigikogu poolt II lugemisel vastuvõetud kujul ja rkl. Hasselblatt'ipoolt ettepanud redaktsioonis. Hääletamisele tuleb § 92 rkl. Hasselblatt'i poolt ettepanud kujul. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb § 92 II lugemisel vastuvõetud redaktsioonis. (Hääletatakse.) Rkl. Hasselblatt'i poolt ettepanud redaktsiooni poolt on 11 häält, II lugemisel vastuvõetud redaktsiooni poolt on 31 häält. Kuna kumbki redaktsioon pole saanud absoluutset enamust, tulevad nad teistkordsele hääletamisele „poolt“ ja „vastu“. Esiteks tuleb hääletamisele komisjoni redaktsioon § 92. kohta. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb rkl. Hasselblatt'i poolt ettepanud redaktsioon. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: II lugemisel vastuvõetud § 92. redaktsiooni poolt on 37 häält, vastu 8 häält, rkl. Hasselblatt'i ettepaneku poolt on 13 häält, vastu 27, seega on § 92 vastu võetud II lugemisel vastuvõetud redaktsioonis.

Aruandja V. Linnamägi (loeb):

§ 93. Kui mõne iseseisva kandidaatide nimekirja kohta rohkem Riigikogu liikmete kohti langeb, kui selles nimekirjas kandidaate on üles tähendatud, siis jaotatakse ülejäänud Riigikogu liikmete kohad § 91. korras kõigi arvessevõetud nimekirjade ühenduste ja iseseisvate kandidaatide nimekirjade vahel.

Samas korras talitatakse ka siis, kui hiljem iseseisvas kandidaatide nimekirjas ei leidu kandidaate vabanenud Riigikogu liikmete kohtade täitmiseks.

V. Grigorjev (vn): Господа народные депутаты! Я повторяю свое предложение, внесенное при втором чтении, и прошу принять его. Если этот вносимый мною параграф будет отклонен, то может случиться, что национальные меньшинства останутся без представительства в законодательном собрании, что не входит ни в наши, как меньшинства, ни в ваши интересы, как большинства.

Juhataja A. Jürman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja V. Linnamägi: Käesolevas seaduseelnõus on eelmistes paragrahvides juba kitsendus vastu võetud, et alla kaheliikmeline rühm Riigikogusse ei pääse. Siia juurde võtta eriparagrahvi on täiesti liigne. Parandusega komisjoni nimel ühineda ei saa.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Grigorjev'i poolt on ettepanek, § 92. järele vastu võtta uus

§ 92-a järgmiselt: „§ 92-a. Eelmise paragrahvi (§ 92) määrus ei maksa nimekirjade kohta, mis esitavad Saksa, Vene või Rootsi registreeritud rahvuslikkude organisatsioonide poolt“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 93. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 93 vastu võetud.

Aruandja V. Linnamägi kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 94—97.

§ 94. Häälte arv, mis igale ühenduse nimekirjale antud, jagatakse järgimööda arvudega 1, 2, 3, 4 jne.; jagamisel saadud arvudest eraldatakse niimitu kõige suuremat arvu välja, kuipalju nimekirjade ühendusele langenud Riigikogu liikmete kohti § 91. järgi lõpulikul jagamisel; need arvud seatakse vähenevas järjekorras ritta. Viimane tähendatud arvudest on ühenduse jagaja.

Riigikogu liikmete kohtade arv igale ühendusse liitunud kandidaatide nimekirjale määratakse nimekirjale antud häälte arvu jagamise kaudu ühenduse jagajaga.

§ 95. Kandidaatide arvu puudumisel mõnes nimekirjade ühendusse kuuluvast kandidaatide nimekirjas jaotatakse ülejäänud Riigikogu liikmete kohad § 94. korras teiste sama ühendusse kuuluvate kandidaatide nimekirjade vahel.

Juhtumisel, kui vabanenud Riigikogu liikmete kohtade täitmises üheski nimekirjade ühendusse kuuluvast kandidaatide nimekirjas enam kandidaate ei ole üle jäänud, jaotatakse vabanenud Riigikogu liikmete kohad kõigi teiste § 92. korras arvesse võetud ühenduste ja iseseisvate nimekirjade vahel § 91. ja järgmistesse korras.

§ 96. Kandidaatide nimekirja piirides tunnustatakse Riigikogu liikmeks valituks kõigepealt need kandidaadid, kes on saanud vähemalt nii palju nimelisi hääli, kui suur on valimise jagaja (§ 91.)

§ 97. On kandidaatide nimekiri rohkem Riigikogu liikmete kohti saanud, kui eelmises (96) paragrahvis ettenähtud väljaarvamine määrab, jaotatakse ülejäänud Riigikogu liikmete kohad veel mitte valituks tunnustatud kandidaatide vahel järgmiselt: nimekirjale ilma üksikut kandidaati märkimata antud häälte arvust arvatakse nimekirjas seismise järjekorras esimesele, teisele, kolmandale jne. kandidaadile temale antud nimeliste häälte arvu juurde, kui tal aga neid olemas ei ole, siis tema nimele, nii palju hääli, et valimise jagaja täis saab. Ei tee üksikut kandidaati tähendamata antud häälte arvu ülejääk ka nimekirjas järg-

neva kandidaadi nimeliste häältega koos valimise jagajat välja, arvatakse ülejääk nimelisteks häälteks nimekirjas seismise järjekorras esimesele kandidaadile, keda veel valituks ei ole loetud ja arvatakse valituks see kandidaat, kellel sellega on kõige rohkem nimelisi hääli, kusjuures ühesuuruse häälte arvu juures annab nimekirja järjekord eesõiguse.

(Aruandja kohale asub aruandja **A. Anderkopp**.)

Aruandja A. Anderkopp kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 98—104.

§ 98. Ei ole nimelisi hääli aga üldse antud, loetakse kandidaadid valituks nimekirja järjekorras.

Ei ole üksikut kandidaati tähendamata hääli üldse antud, loetakse kandidaadid valituks nende nimeliste häälte arvu suuruse järjekorras.

§ 99. On üks ja sama isik mitmes ringkonnas kandidaatide nimekirja võetud ja mitmes ringkonnas valituks tunnustatud, arvatakse tema nimelised hääled pärast § 52. korras talitamist teistes ringkondades nimekirjale üksikut kandidaati tähendamata häältena.

§ 100. Pärast valimiste tagajärgede kokkuvõtmist ja edasikaebe tähtaegade möödumist või edasikaebete tagajärjeta jätmist (§ 11) seab Riigikogu valimiste peakomitee Riigikogu liikmeks valitud isikute nimekirja kokku ja avaldab selle „Riigi Teatajas“.

§ 101. Uue Riigikogu liikmete nimekirja avaldamiseks „Riigi Teatajas“ loetakse uue Riigikogu volitused tekkinuks ja endise Riigikogu volitused lõppenuks.

Endise Riigikogu juhatuse volitused kestavad kunni uue Riigikogu esimehe valimiseni.

Riigikogu valimiste peakomitee volitused lõpevad uue Riigikogu juhatuse valimisega.

§ 102. Endise Riigikogu esimehe puudumisel täidab tema ülesannet põhiseaduse § 43. ettenähtud juhtumisel tema asetäitja.

§ 103. Kui Riigikogu liige lahkub Riigikogust põhiseaduse § 40. korras või sellel põhjusel, et ta ei olnud Riigikogu valimiste ajal hääleõiguslik, siis astub tema asemele kandidaat sellest nimekirjast, mille järele lahkuja Riigikogu liige oli valitud. Asetäitja määramisel talitab Riigikogu juhatus käesoleva seaduse §§ 95. — 98. korras.

9. Süüteod Riigikogu valimiste, rahvaalgatamise ja rahvahääletamise vastu.

§ 104. Süüdlast avalikult ülespandud valimiste või rahvahääletamise üleskutsete, teadaannete või nimekirjade omavolilises maha-

võtmises, katkirebimises, kinnikatmises või muutmises või kihutustööd tegeva organisatsiooni päralt oleva kirjanduse hävitamises või rikkumises, karistatakse arestiga või rahatrahviga mitte üle viiekümnetuhanda marga.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

„§ 105. Süüdlast selles, et tema kandidaatide nimekirjade esitamise silmapilgust kunni Riigikogu valimiste lõpuni teadlikult valeteateid avaldas, mis kandidaadi isikusse või tema eraelusse puutuvad, või selle organisatsiooni vastu on sihitud, kelle nimekirjas kandidaat esitatud, ja millel otstarbeks on nende usalduse hävitamine, seda karistatakse vangistusega mitte üle kuue kuu.“

Härra juhataja loaga teeksin mina siin järgmise redaktsioonilise paranduse käesolevas paragrahvis, mida mina praegu ette kandsin, ja missugune ettepanek lugupeetud rkl. Tõnisson'i poolt tehti. Nimelt ei ole meie kohtu praksises termin „teadlikult“ mitte tarvitusel. Läbi rääkides meie üksikute kohtutegelastega ja ühe meie kohtupalati liikmega, kes lahkesti valmis oli selle küsimuse selgituseks Toompeale tulema, on selgunud, et sõna „teadlikult“ tuleb mõista sootu teisiti ja et selle asemele tuleks panna „teadvalt“. Kuna see parandus sisuliselt lahku ei lähe sellest, mida ette pandi, ja ainult redaktsioonilist laadi kannab, siis usun ma, et tema vastuvõtmiseks takistust ei tohiks olla.

A. Rei (stp): Ma teeksin sõnade järjekorras väikese redaktsioonilise paranduse: tuleks lugeda „teadvalt avaldas valeteateid“ mitte „teadvalt valeteateid avaldas“.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Ma ühinen ka selle parandusega, mida lugupeetud Riigikogu esimees härra Rei tegi.

Juhataja **A. Jürman**: Kuna aruandja on ühinenud redaktsiooniliste parandustega, siis need eriti hääletamisele ei tule. Panen § 105 ühes parandustega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 105 vastu võetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 106—115 ja lisad § 29., § 41. ja § 43. juurde.

§ 106. Süüdlast hääleõigusliku kodaniku rahvaalgatamise, rahvahääletamise või Riigi-

kogu valimise õiguse vaba teostamise takistamises vägivallaga isiku kallal, karistatava ähvardusega, võimu kuritarvitusega või majandusliku ärarippuvuse kaudu, karistatakse parandusmajaga mitte üle kolme aasta.

Katse on karistatav.

§ 107. Süüdlast pettuse abil hääleõigusliku kodaniku kaldutamises rahvaalgatamisel, rahvahääletamisel või Riigikogu valimistel hääletada või valida oma õige tahtmise vastu või tühiselt, karistatakse vangimajaga.

§ 108. Süüdlast hääleõiguslikule kodanikule või tema perekonnaliikmele ainelise või isikliku tasu pakkumises, lubamises või andmises mõjuavaldamiseks rahvaalgatamisest, rahvahääletamisest või Riigikogu valimistest keelduda või teataval viisil neist osa võtta, karistatakse vangimajaga.

Sama karistuse alla langeb süüdlane käesolevas paragrahvis tähendatud tasu vastu võtmises, kui ta on hääleõiguslik kodanik.

§ 109. Süüdlast rahvaalgatamise, rahvahääletamise või Riigikogu valimiste seaduspärase kihutustöö takistamises vägivallaga isiku kallal, karistatava ähvardusega, võimu kuritarvitusega või majandusliku ärarippuvuse kaudu, karistatakse vangimajaga või arestiga.

§ 110. Süüdlast rahvaalgatamise, rahvahääletamise või Riigikogu valimiste korraldamise või läbiviimise takistamises vägivallaga isiku kallal, karistatava ähvardusega või võimu kuritarvitusega, karistatakse parandusmajaga mitte üle kolme aasta.

Katse on karistatav.

Kui sama tegu mitme sõjariistus isiku poolt korda saadeti, siis karistatakse süüdlast sunnitööga mitte üle kuue aasta.

§ 111. Süüdlast korduvalt või vale nime all rahvaalgatamisest, rahvahääletamisest või Riigikogu valimistest osavõtmises või muul viisil rahvaalgatamise, rahvahääletamise või Riigikogu valimiste moonutamises, karistatakse parandusmajaga mitte üle kolme aasta.

§ 112. Süüdistust võib tõsta süüdlaste vastu käesoleva peatüki §§ 104.—111. ettenähtud süütegudes kuue kuu jooksul peale Riigikogu valimiste või rahvahääletamise esimest päeva.

§ 113. Käesolevas peatükis tähendatud süütegude asjus tuleb käsitada U. N. S. üldosa.

10. Riigikogu valimiste ja rahvahääletamise kulud.

§ 114. Hääleõiguslikele kodanikkudele, kes valimistest või hääletamisest osa võtavad, ei anta tasu ei aja kulutamise eest, ei ülespidamise väljaminekuteks ega sõidukuludeks.

§ 115. Hääleõiguslike kodanikkude nimekirjade pidamise kulud on § 21. ettenähtud asutuste kanda.

§ 116. Jaoskonna komisjonide ja ringkonna komiteede asjaajamise kuludeks antakse Riigikogu juhatuse otsusel iseäralikud summad nende krediitide arvel, mis Riigikogu valimisteks ja rahvahääletamiseks iga-aastases riigi eelarves määratud.

§ 117. Ringkonna komiteede ja jaoskonna komisjonide liikmetele võib vastavate maakonna, linna, alevi või valla asutuste poolt nende sellekohastest summadest tasu määrata.

Märkus: Käesoleva paragrahvi määrused ei ole maksvad § § 14. ja 17. ettenähtud isikute kohta.

§ 118. Ringkonna komitee tarvitada antavate ruumide, kütmise ja valgustamise kulud

on maakonna ringkondades maakonna ja selle piirides asuvate linnade, Võru-Valga-Petseri ringkonnas nende maakondade ja nende piirides asuvate linnade kanda proportsionaalselt nende hääleõiguslike kodanikkude arvule, Tallinna ringkonnas aga Tallinna linna kanda.

Samad kulud jaoskonna komisjonide tarviduste jaoks on § 21. ettenähtud asutuste kanda.

§ 119. Käesoleva seaduse maksmahakkamisega kaotavad maksvuse: a) Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise õiguse seadus („Riigi Teataja“ nr. 105/106—1920. a.); b) Riigikogu kodukorra § 46¹ teine lõige („Riigi Teataja“ nr. 159—1922.) ja c) Riigikorra kaitseseaduse („Riigi Teataja“ nr. 29/30—1925. a.) II osa.

§ 120. Käesolev seadus astub jõusse tema väljakuulutamisega „Riigi Teatajas“.

Lisa § 29. juurde.

Rahvaalgatamise nõudmine.

Meie allakirjutajad hääleõiguslikud Eesti vabariigi kodanikud nõuame Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse § § 28. ja 31. põhjal, et Riigikogu juhatus korralduse teeks hääleõiguslike kodanikkude allkirjade kogumiseks, kes ühinevad nõudmisega maksta panna põhiseaduse § 31. korras seadus, mis eelnõuna avaldatud „Riigi Teataja“ nr. lisan, „.....“ 19..... a. pealkirja all: „.....“

Riigikogu juhatusega oma esitajana volitame asju ajama

(Esitaja perekonna- ja eesnimi).

..... kelle elukoht on

Järjekorra nr. nr.	Nõudjate perekonna-, ees- ja isanimi	Vanus	Kus hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas	Elukoht	Allkiri

..... linna alevi valla valitsus tunnustab, et käesolevale rahvaalgatamise nõudmisele oma käega alla on kirjutanud nimestikus tähendatud kodanikud, kes

..... linna alevi valla hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas on.

Linnapea
alevi vanem } (Allkiri)
valla

Sekretäär (Allkiri)

Lisa § 41. juurde.

(Kandidaatide nimekirja nimetus).

kandidaatide nimekiri Riigikogu valimistel 19..... aastal
valimisringkonnas.

Järjekorra nr.	Kandidaatide perekonna- ja eesnimi	Vanus	Elukoht
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
19.			
20.			

Käesolev nimekiri samanimeliste kandidaatide nimekirjadega kogu vabariigis nimekirjade ühenduseks.
(Kui liitub, siis kirjutada: liitub).

Käesoleva nimekirja esitajaks määrame:
(Perekonna- ja eesnimi).
kelle elukoht on.....

Riigikogu valimise peakomiteesse määrame meie oma nimekirjade ühenduse esitajaks
....., kelle elukoht on
(Perekonna- ja eesnimi).

Käesolevat kandidaatide nimekirja toetame meie, allakirjutajad, hääleõiguslikud Eesti vabariigi kodanikud:

Järjekorra nr. nr.	Soovitajate perekonna-, ees- ja isanimi	Vanus	Kus hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas	Elukoht	Allkiri
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
(6.)					
(7.)					
(8.)					

..... linna
alevi valitsuse nimel tõestan, et käesolevale kandidaatide nimekirjale soovitajatena oma käega alla on kirjutanud: 1)
valla (Soovitaja perekonna-, ees- ja isanimi), 2), 3)
4), 5)

ja et nemad linna
alevi hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas
valla seisavad.

(Tõestaja allkiri).

(Pitsat).

Lisa § 43. juurde.

Teadustan seega, et mina Riigikogu valimiste peakomiteele.
..... (kandidaadi perekonnanimi,
ees- ja isanimi) aastat vana, kes elan
..... nõus olen Riigikogu valimistel
19..... aastal kandideerima
kandidaatide nimekirja järel (kandidaatide nimekirja nimetus).
valimisringkonnas.

(koht).

(kuupäev).

19..... aastal.

(Kandidaadi isiklik allkiri).

Juhataja **A. Jürman**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

Kuna Riigikogu töö on üle kahe tunni kestnud, siis kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 7.15 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 7.35 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Zimmerman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**.

Juhataja **J. Zimmerman**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

9. Eesti maa- Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. — II lugemisel. Jürman kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 54—56.

V. Laenude sissenõudmine.

§ 54. Selle põhikirja §§ 31., 37. ja 52. ettenähtud juhtumistel toimetab pank kinnisvarade enampakkumise teel müüki administratiivkorras alljärgnevate määruste põhjal.

§ 55. Tähtaja kätteõudmisel, mil panditud kinnisvara selles põhikirjas ettenähtud põhjustel enampakkumise teel müügil tuleb, teeb pank otsuse müüki avalikult välja kuulutada.

§ 56. Eelmises paragrahvis nimetatud otsusest teatab pank tähitud kirjas väljastusteataga laenusaaajale tema poolt ülesantud aadressil, või kui see pangale teadmata, siis kinnisvara asukoha järele. Teatelehe mittekättesaamine ei katkesta edaspidist müügi korraldust.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

§ 57. Mitte enne kahte nädalat peale teatelehe väljaminekut saadab pank panditud kinnisvarade enampakkumise kuulutused, milles ära on tähendatud müügi aeg ja koht ja ka teistkordse pakkumise aeg ja koht, kui esimene enampakkumine ei peaks tagajärgi andma, põllutöoministeeriumile, kohalikule vallavalitsusele, samuti ka naabruses asuvatele vallavalitsustele, selle maakonna rahukohtunikudele ja politseivalitsusele, kus müüdav kinnisvara asub ja lähemate maakondade politsei-

valitsustele. Need kuulutused tulevad nähtavasse kohta välja panna. Peale selle kuulutatakse müügist „Riigi Teatajas“ ja kui müüdava kinnisvara hinnatud väärtus üle 500.000 marga ulatab, siis veel kahes enamloetavas ajalehes.

Põlisel rendil olevate ehk tagasiostu servituudiga koormatud kinnisvarade müügil määramist teatatakse kinnisvara ja servituudi omanikule.

Juhataja **J. Zimmerman**: Rkl. Penno poolt on ettepanek tehtud, § 57. viimases lõikes sõnade „Põlisel rendil“ asemel võtta „Põlisel tarvitamisel või kasutamisel“. Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **A. Jürman**: See parandus on puht redaktsiooniline, mida meie ka juba eespool oleme vastu võtnud, sellepärast ühinen selle parandusega.

Juhataja **J. Zimmerman**: Aruandja on parandusega ühinenud. Panen § 57. ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 57. vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 58—82.

§ 58. Enampakkumine teostatakse mitte varem kui kaks kuud peale kuulutust.

§ 59. Kui laenusaaaja müügil määratud kinnisvara suhtes nende kohustuste täitmisest kõrvale kaldub, mis ta võlakohustuse põhjal oma peale võttis (§ 37), jääb pangale õigus selle kinnisvara majapidamist kunni müügini oma hoole alla võtta.

§ 60. Müügi teostamise aeg kevadel ja sügisel määratakse panga nõukogu poolt kindlaks.

§ 61. Kõik panditud kinnisvara enampakkumise kuulutamise ja muud müügiga seotud kulud kantakse laenusaaaja arvele.

§ 62. Väljaostuvõlaga koormamata panditud kinnisvara enampakkumine algab tema peal lasuva panga võla summast, millele juurde arvatakse müügipäevani möödunud tähtaegade maksud, nende viivitusraha, müügi- ja laenusaaaja arvel tehtud kulud, samuti ka avalikkude maksude võlad ja teised eesõigustatud nõudmised. Riigi kasuks kinnistatud võlgadega koormatud kinnisvarade enampakkumisel lisatakse veel juurde nende võlgade tasumata osad ühes võlgnevate maksudega ja viivitusrahaga, kuna põlisele rendile antud maade suhtes peale eelnimetatud summade veel juurde lisatakse põlise rendi määramisel aluseks

võetud maakoha hind ja rendivõlg rendiaasta lõpuni ühes viivitusrahaga.

§ 63. Laenusajaal on õigus enne pakkumise algust ja, kui see tagajärjeta jäi, siis enne teistkordse pakkumise algust võlgnevaid maksumisid ühes viivitusrahaga ära õiendada ja peale selle panga poolt tema arvel tehtud kulud ära tasuda ning seega varandust müügist vabastada. Isikutel aga, kelle kinnisvara enamipakkumise teel müügil määrati selle põhikirja § 37. põhjal, tähendatud õigust ei ole.

§ 64. Kinnisvara määratakse müügil kõigi päraltolemistega, nagu metsa, viljapuuaedade ja hoonetega.

§ 65. Panditud kinnisvara müügi puhul kantakse ostja nimele kinnisvara peal lasuv panga laenu tasumata osa, samuti ka riigi kasuks kinnistatud võlad.

Märkus: Kui kinnisvara väljamaalasele müüakse, on viimane kohustatud niisasti panga laenu, kui ka riigi kasuks kinnistatud võlad 2 nädala jooksul täiesti tasuma.

§ 66. Pangale panditud kinnisvara enamipakkumise korral tuleb tsiviil kohtupid. sead. § 1871/1914. a. väljaanne, selle peale vaatamata, kelle nõudmisel müüki toimetatakse, niiviisi käsitada, et pakkumine ei või algada vähemast summast, kui kinnisvara peal lasuvad panga ja riigi kasuks kinnistatud võlad, põlisele rendile antud maa hinnatud väärtus ja rendi võlg ühes möödunud tähtaegade maksudega ja viivitusrahaga, samuti ka panga poolt põlgniku arvel tehtud kulud, avalikud maksud ja muud panga võla suhtes eesõigustatud nõudmised kokku välja teevad.

§ 67. Enamipakkumisest ei lubata osa võtta isikutel, kelle õigused lepingusse astumiseks piiratud on, samuti ka panga ja tema osakondade ametnikudel ja teenijatel.

§ 68. Pakkumised on suusõnalised, kuid nendest osa võtta võib ka kinnistesse ümbrikkudesse paigutatud kirjalikkude avalduste esitamise teel. Igalt pakkumisest osavõtjalt nõutakse kautsjoniks sisse 10% summast, millest pakkumine algab.

§ 69. Enamipakkumine toimetatakse erikomisjoni poolt, mis koosneb panga juhatuse esimehe või tema abi eesistumisel, kahest panga nõukogu liikmest nõukogu määramist mööda. Enamipakkumise kinnitab panga nõukogu. Kui asutused ehk isikud, kellel enamipakkumisel müüdava kinnisvara omandamiseks seaduslik eesõigus on, seda eesõigust tarvitavad, läheb kinnisvara enamipakkumisel saavutatud hinnaga nende omanduseks.

§ 70. Kui esimene pakkumine tagajärgi ei anna, kas pakkujate puudumisel, või selle tõttu, et osavõtivatest isikutest keegi summale, millest pakkumine algas, juurde ei lisanud, määratakse teistkordne pakkumine.

§ 71. Panga poolt müüdüd kinnisvara antakse ostjale üle selles seisukorras, nagu ta müügi ajal oli.

§ 72. Kui teistkordne pakkumine tagajärgi ei anna, läheb müüdav kinnisvara panga omanduseks, kusjuures riigil ostueesõigus jääb nende maade suhtes, mis riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse põhjal põlisele rendile ehk omanduseks antud. Ostueesõiguse kasutamise korral tasub riik pangale viimase poolt tehtud kulud ja kõik võlad, mis nende maade peal panga kasuks lasuvad.

§ 73. Laenude sissenõudmise korra, samuti ka pangale § 59. korras ülevõetud kinnisvarade valitsemise korra üksikasjalised määrused kinnitab Vabariigi Valitsus rahaministri ettepanekul.

VI. Panga maatagavara ja selle likvideerimine.

§ 74. Panga maatagavara tekib kinnisvaradest, mis tema kätte sattusid tagajärgedeta jäänud enamipakkumistel ja mille tagasiostmisest riik loobunud ehk mida pank omandab laenusajaatelt viimaste loobumisel omandusõigustest selle põhikirja § 53. ettenähtud korras.

§ 75. Panga kätte sattunud kinnisvarade pealt kustutatakse maha kõik nende peal eriseaduste põhjal lasuvad kitsendused, välja arvatud kolmandate isikute kasuks kinnistatud servituudid.

§ 76. Põllumajanduse huvides ja oma maatagavara edukama likvideerimise otstarbel on pangal õigus tema päralt olevaid maid tükeldata, neid hoonetega varustada ja nendel maadel mitmesuguseid maaparandustöid ette võtta.

§ 77. Panga kohuseks on kõiki võimalikke abinõusid tarvitusele võtta, et tema maatagavara rutemalt ära müüduks. Kõigi kinnisvarade üle, mis kolme aasta jooksul, panga kätte sattumisest arvates, müüdüd pole, esitab rahaminister Vabariigi Valitsusele üksikasjalise aruande, ära näidates, missuguste asjaolude tõttu nende kinnisvarade müük võimatu oli.

§ 78. Panga päralt olevate maade ostjateks ei või olla panga ja tema osakondade ametnikud ja teenijad ega ka isikud, kellel õigus ei ole lepinguid sõlmida ja kohustusi oma peale võtta.

§ 79. Kõik lepingu sõlmimise ja kinnistamise kulud on ostja kanda.

§ 80. Pank võib ostja nimele üle kanda esimeses järjekorras panga laenu tasumata osa ja peale selle riigi kasuks kinnistatud võlad. Panga laenu tasumata osa ülekandmise asemel võib pank ostjale uut laenu välja anda, kuid mitte üle 40% kinnisvara ostusummast. Antavast laenust arvatakse maha endise laenu tasumata osa.

§ 81. Müügist saadud summast kaetakse eestkärt kinnisvara peal lasuvad panga võlad, siis riigi kasuks kinnistatud võlad ja põlisele rendile antud maa hinnatud väärtus, kuna vaba ülejääk müügi summast kantakse panga tulude arvele.

§ 82. Kui riigi kasuks kinnistatud võladega koormatud kinnisvara müügi puhul nimetatud võlad ostja nimele üle ei kanta ja ainult osalt kaetakse, siis loetakse tasumata osa kustunuks, millest riigikassale teatatakse.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

VII. Panga juhtimine.

§ 83. Panka juhib juhatus ja nõukogu.

J. Jans (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Mina tegin senni maapanga põhikirja juurde terve rea parandusi, mis kannavad täiesti paralleel-projekti iseloomu. Mina jätkan seda oma ülesannet, leides, et niiviisi oma parandustega esinemine on ikka kõige parem ühe eelnõu kriitika. Seda on ka harilikult nõutud öeldes, et vaadake, teie arvustate ainult, aga ise ei oska midagi teha. Mina arvan, et käesoleva maapanga põhikirja eelnõu saatus ka veel lõpulikult otsustatud ei ole. Mina leian, et põhikiri niisugune on, et tema juba iseene eest räägib. Mitte üksinda mina ei arvusta teda kurjasti, vaid minu teada on isegi „Kaja“le“ põllumeeste ringkondadest arvustusi saadetud, niisuguseid, mida „Kaja“ võimalikuks ei ole leidnud ära trükkida. Samuti ei ole ka teised kodanlikud lehed julgenud neid arvustusi, mis neile on saadetud, terves ulatuses ära trükkida. Niipalju kui mina tean, on pangategelasi, kes seda põhikirja meie agrar-krediidi korraldamiseks kohaseks ei pea. Eriti käib, nagu mina siit juba seletanud olen, maapanga põhikirja kava rahvasteliidu ekspertide nõuande vastu, mida meie seaduseandjad ei arva tarvilikuks respektierida. Huvitav on, et seda aruannet ei ole tarvilikuks arvatud ka Riigikogule teatavaks teha, nii et oleks võidud seisukohta võtta, kuidas Öhtu-Euroopa rahaasjanduse tundjad meie olusid hindavad, ja kuidas nad Vabariigi Valitsuse palve peale on leidnud võimaliku olevat meie raha- ja krediidiolude korraldamiseks arvamisi avaldada.

Maapanga põhikirja VII osa ja § 83. juurde teen mina omalt poolt järgmised parandused. Minu parandustes oleks see VI osa, „Maapanga organisatsioon. A. Panga asutamine ja likvideerimine. Eesti maapank on aktsiaselts. Aktsia hind on 500 marka“.

Järgmine paragrahv: „Maapanga aktsiad on nimelised, mis aktsiaomanikkude nime ja asukoha järele panga raamatutesse sisse kantakse.“

Iga aktsia küljes on kupongileht 10 aasta peale, mis iga kümne aasta järele uuendatakse. Maapanga aktsiad on jagamata ja neid ei või keegi üles öelda ega sissemakstud kapitali tagasi nõuda, enne kui pank likvideeritakse“.

Järgmine paragrahv: „Aktsiate edasimüümise ehk muul teel võõrandamine võib ainult maapanga nõukogu ja juhatus nõusolemisel sündida, kusjuures sellekohane edasiandmise märkus panga raamatutesse kui ka osatähe enese peale tehakse“.

Juhataja **J. Zimmerman**: Kõneleja, ma palun Teid asja juurde jääda. Praegu on § 83 ette loetud, mis kõlab nii, et pank juhib juhatus ja nõukogu. Teid mina aga praegu selle asja kohta kõnelema ei kuule.

J. Jans (stp): Käes on meil praegu maapanga põhikirja VII peatükk, milles räägitakse maapanga juhtimisest. Kõik see, mida mina ette kannan, käib panga juhtimise kohta. Kui minule, kui Riigikogu liikmele, võimalust ei taheta anda parandusi ette kanda, siis ma palun juhatus seisukohta võtta.

Juhataja **J. Zimmerman**: Ma palun kõneleda sellest, mis praegu päevakorras on.

J. Jans (stp): Selle peatüki pealkiri ütleb, et mul täielik õigus on minu arvamise järele sel puhul oma parandusi ette kanda, ja ma palun seda lubada.

Juhataja **J. Zimmerman**: Mina luban Teid kõneleda ainult § 83. kohta, mis puutub panga juhatusse ja nõukogusse, aga väljaspool seda mitte.

J. Jans (stp): Ma kannan oma parandused ette, siis Teie näete, kas nad käivad selle kohta või mitte.

Järgmine paragrahv...

Juhataja **J. Zimmerman**: Rkl. Jans, ma palun Teid käesoleva paragrahvi juurde jääda.

J. Jans (stp): Ma palunmulle siiski lubada parandus ette kanda: „Maapank avab oma

tegevuse rahaministri korraldusel hiljemalt kolme kuu jooksul peale maapanga põhikirja avaldamist „Riigi Teatajas“. Selleks otstarbeks on rahaministril õigus ajutist direktorit ametisse määrata, kes maapanga nimel asju ajab ja kelle juhatusel maapanga juhtivad organid selle põhikirja määruste järele valitakse.

Maapank likvideeritakse seadusandlikus korras, kui panga kahjude katteks üle $\frac{1}{3}$ põhikapitaalilist tarvis on ning seda kahju aktsionäride poolt ei kaeta“.

Juhataja **J. Zimmerman**: Rkl. Jans, ma palun Teid lõpetada.

J. Jans (stp): Igatahes ma avaldan protesti minu kui Riigikogu liikme õiguste kitsendamise vastu.

Juhataja **J. Zimmerman**: Ma palun parandus-ettepanekuid kirjalikult teha. (A. Ostra-Oinas, stp: Miks ei või parandus-ettepanekuid ette kanda? — Protesteerivad vahelhüüded pahemalt poolt. Hüüded: Vaheaeg määrata! J. Hünerson, põl: Taltsutage oma meest! Teda saab ilma vaheajata taltsutada. Vahelhüüepahemalt poolt: Palun vaheaeg määrata!) Sõnasoovijaid ei ole. (M. Martna, stp: Enne tuleb seletada, miks Teie kõnelejalt sõna ära võtsite. — Ärevad vahelhüüded pahemalt poolt.) Ma kuulutan kolmeminutilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 8 õhtul.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 8.10 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Zimmerman**.

Sekretääri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**.

Juhataja **J. Zimmerman**: Riigikogu koosolek kestab edasi. Sõna on rkl. Jans'i ilkorra kohta.

J. Jans (stp): Ma palusin korra kohta sõna. Arusaamatuse ärahoidmiseks seletan, et mina võtsin sõna käesoleva peatüki peal kirja ja § 83. juures, sest nad mõlemad kanti korraga ette, ja mina tegin nii, et panin ette,

käesolev paragrahv 83. välja jätta sel põhjusel, et minu arvamise järgi see panga konstruktsioon, nagu ta käesolevas eelnõus on kavatsitud, otstarbekohane ei ole, ja tahtsin teha omalt poolt parandusi, kuidasviisi mina panga juhatust konstrueerituna tahaksin näha. Kuna aga on leitud, et mina selles mõttes olen eksinud, et mina tegin oma parandused § 83. asemele, kuna aga kodukorra järgi oleks õige olnud, et § 83. järgi uued paragrahvid oleksin esitanud, siis mina teen ettepaneku, § 83. välja jätta ja palun selle järele sõna uue paragrahvi esitamiseks.

Juhataja **J. Zimmerman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Jürman**: Kuna need esitatud paragrahvid sugugi § 83. ei puuduta, siis ma sisuliselt nende juures ei peatu. Võin aga tähendada ühte, et see panga põhikirja kava, mida härra Jans jätkab parandusi ette kandes, on täiesti vastuvõtmatu.

Juhataja **J. Zimmerman**: Panen § 83. hääletamisele. Kuna rkl. Jans'i ettepanek on puht eitav, siis ma seda eraldi hääletamisele ei pane. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 83 vastu võetud.

J. Jans (stp): Mina panen ette, § 83. järele vastu võtta minu poolt juba Riigikogu kõnetoolilt ettekantud paragrahvid ja sellele lisaks veel järgmised: „B. Maapanga õigused ja organid.

Eesti maapank on juriidiline isik ja omab kõik vastavad õigused ning kohused. Maapanga juhatus asub Tallinnas. Maapanga organideks on: 1) täiskogu, 2) nõukogu, 3) direktor või juhatus.

1. Täiskogu.

Täiskogust osavõtmise õigus on igal aktsionäril, misjuures iga kümme aktsiat annab ühe hääle. Väheema arvu aktsiate omanikud võivad ühineda, et täiskogus hääleõigust saada. Peale oma hääle võib aktsionäril täiskogu koosolekul 10 hääle ulatuses volitusi olla.

Esitajaid maapanga täiskogu koosolekule nimetab Vabariigi Valitsus. Senni, kui omavalitsused aktsiaid omandanud pole, peab Vabariigi Valitsus oma poolt kolme suurema maakonnaavalitsuse esitajaid maapanga täiskogust osa võtma saatma, vastavate esituskogude ettepanekul. Maapanga osanikkude omavalitsuste esitajad valitakse vastavate nõukogude poolt.“

Põhjenduseks selle paragrahvi sissevõtmiseks oleks see, et minu arvamise järgi võib maapank eluline olla ja korralikult funktsioneerida ainult siis, kui võimalikult laialt põllumajandusele ligidalseisvaid organisatioone ja isikuid kutsutakse maapanga osanikkudeks. Ühed tähtsamad on kindlasti meie maakonna valitsused, kes otsekohe on põllumajanduslikkude üksuste esitajad ja selle tõttu meie põllumajandusele kõige ligemal seisavad. Nende osavõtmise tõmbab inimesi, nimelt neid, kellel raha on, panga pantkirju ja panga aktsiaid ostma, ja garanteerib seda, et panga asjaajamine korralikult sünniks. Sellepärast leian, et omavalitsused tingimata peaksid maapanga juhtimisele kutsutud olema.

Järgmine paragrahv oleks: „Täiskogu koosolekud on harilikud ja erakorralised. Harilikud kutsutakse nõukogu poolt kokku, mitte hiljem kui aprillikuul läinud aasta aruande ja eelarve kinnitamiseks, kuna erakorralised panga juhatuse (direktori) ja nõukogu heaksarvamise järgi erakorraliste asjade arutamiseks kokku kutsutakse. Erakorralise peakoosoleku kokkukutsumist võib nõuda ka $\frac{1}{5}$ aktsionäridest.

Eelolevast täiskogu koosolekust kuulutatakse ühes päevakorraga „Riigi Teatajas“ ja ajalehtedes juhatuse valiku järgi mitte hiljem, kui kaks nädalat enne määratud koosolekut ja saadetakse ühtlasi kutsed koosolekule kinnitatud kirjas posti kaudu aktsionäridele kätte.

Täiskogu juhataja valitakse nende aktsionäride hulgast, kes nõukogu liikmed ei ole. Kunni koosoleku juhataja valimiseni juhatab koosolekut nõukogu esimees ehk tema asetäitja.

Täiskogu koosolekul tehakse otsused lihtsa hääletamusega. Kõik täiskogus arutusele võetavad küsimused pannakse koosolekul ette juhatuse (direktori) kaudu ühes nõukogu heaksarvamisega nende kohta.

Täiskogu otsustamisele kuuluvad järgmised asjad:

- a) aastaaruande ja eelarve kinnitamine,
- b) liikumata varanduse omandamine ja võõrandamine, kui nõukogu ja juhatuse selle kohta ühemeelsele otsusele pole jõudnud,
- c) põhikapitaali suurendamise ettepaneku tegemine,
- d) põhikirja muutmise ja panga likvideerimise ettepanekute arutamine,
- e) aktsionäride poolt valitavate direktorite ja nõukogu liikmete valimine,
- f) revisjoni komisjoni valimine,
- g) kõigi asjade arutamine ja otsustamine, mille kohta direktorid ja nõukogu ühemeelsele otsusele pole jõudnud, kui täiskogule nende

ettepanekut mõne direktori või nõukogu liikme poolt nõutakse, samuti selles põhikirjas eriti nimetatud küsimused.

2. Nõukogu.

Nõukogu ülesandeks on selle järele valvata, et panga tegevus põhikirja piirides sünniks ja abinõusid tarvitusele võtta maapanga tegevuse otstarbekohaseks juhtimiseks.

Eriti kuulub nõukogu võimupiirkonda:

1) direktori ja tema abide, osakondade juhatajate ja esitajate ametisse valimine,

2) kõigi täiskogus arutusele tulevate küsimuste ja asjade läbivaatamine ning nende kohta oma arvamise avaldamine,

3) kassa ning panga väärtuste ja üldse panga arvepidamise revideerimine,

4) panga krediidi kõige suurema määra äratähendamine, üle mille ühelegi isikule ega asutusele krediiti ei tohi avada, niisamuti äramääramine, missuguste varanduste vastu ja missugusel määral laenusid võib anda,

5) liikumata varanduse omandamise ja võõrandamise ja laenude tegemise üle otsustamine,

6) maapanga pantkirjade väljaandmise ja kustutamise üle otsustamine,

7) maapanga vabade summade hoidmise kohta juhtnõuandmise andmine,

8) üldse kõige panga asjaajamise üle otsustamine, mis selle põhikirja järele eriti direktorite ja täiskogu hooleks pole jäetud.

Maapanga direktor ehk juhatuse on kohustatud iga kuu nõukogule läbivaatamiseks ette panema täielikud aruanded kõige panga operatsioonide kohta ja ühtlasi temale tutvustamiseks ja arvamise avaldamiseks ette kandma oma kavatsused protsentide ja komisjonide määramise, kui ka üldse panga tegevuse juhtimise asjus.“

Järgmine paragrahv: „Nõukogu seisab koos vähemalt 9 liikmest, kellele samapalju asetäitjaid valitakse nõukogu koosolekutest osavõtmiseks, kui nõukogu liikmed takistatud on koosolekule tulema ehk mõni neist sureb. Vabariigi Valitsus nimetab kolmandiku nõukogu liikmetest ja asemikkudest, $\frac{1}{3}$ liikmetest ja nende asemikkudest valitakse panga osanikkude omavalitsuste esitajate poolt ja kolm nõukogu liiget asemikkudega muude panga osanikkude poolt. Valimine on 3 aasta peale. Iga aasta lahkub ametist $\frac{1}{3}$ osa nõukogu liikmetest ja nende asemikkudest, esimesel aastal liisu läbi, pärast ametivanaduse järele, kuna nende asemele vastavalt poolt uued valitakse. Lahkunuid liikmeid võib uuesti valida.

Märkus: Kui rühmade esitus nõus on, võib nõukogu liikmeid ühisel koosolekul valida hääleteenamusega. Puudub koosolekul mõni rühm, valib tema asemel täiskogu nõukogu liikmeid.“

Järgmine paragrahv: „Maapanga nõukogu liikmeteks võivad valitud saada ainult Eesti vabariigi kodanikud. Nad ei tarvitse maapanga aktsionäärid olla. Neil on keelatud ükskõik missuguses teises rahaasutuses nõukogu või juhatuse liikmeteks olla.“

Järgmine paragrahv: „Nõukogu esimees valitakse nõukogu enese poolt ühe aasta peale. Tema koosolekult puudumisel juhatab nõukogu ajutine juhataja.“

Järgmine paragrahv: „Nõukogu tuleb vähemalt üks kord kuus kokku. Tarvilikul korral võib nõukogu koosolekuid ka sagedamini ära pidada juhatuse ehk esimehe kutsel või vähemalt 5-e liikme poolt avaldatud soovi peale. Koosolek loetakse otsusevõimuliseks, kui temast vähemalt pool nõukogu liikmetest osa võtavad. Asjad otsustatakse lihtsa hääleteenamusega. Kui hääled pooleks langevad, loetakse ettepanek tagasilükatuks.“

Järgmine paragrahv: „Kui keegi nõukogu liikmetest panga saladusi välja annab, üldse oma ametikohuste täitmisel saadud teateid kurjasti tarvitab, avaliku usalduse kaotab, ehk mõnel muul viisil panga heale nimele kahju teeb, siis on täiskogul õigus teda nõukogust välja heita, sellepeale vaatamata, kelle poolt tema nimetatud või valitud on.“

Järgmine paragrahv: „Nõukogu annab oma tegevusest täiskogule aru. Kui nõukogu ja direktori ehk juhatuse vahel mõnes küsimuses arvamusel lahku lähevad, siis antakse asjad täiskogule otsustada. Juhatuse liikmed (direktor ja tema abid) võtavad nõukogu koosolekust nõuandva hääleõigusega osa. Direktorid ei või ühtlasi nõukogu liikmed olla.“

Järgmine paragrahv: „Juhatusel (direktoril) on ühes nõukoguga õigus diskontokomiteede asutada, kelle ülesandeks on panga klientide krediidiisuuruse äramääramine.“

Järgmine paragrahv: „Nõukogu liikmete päeva- ja sõiduraha suuruse määrab täiskogu. Nõukogu liige, kes kolmest üksteisele järgnevast nõukogu koosolekust ilma mõjuva põhjuseta osa pole võtnud, loetakse tagasiastunuks. Puudumise põhjuste üle otsustab nõukogu.“

Juhatus.

Järgmine paragrahv: „Maapanga tegelikuks juhiks valitakse nõukogu poolt direktor, kes ametisse astub Vabariigi Valitsuse kinnitusele.“

Direktori volituste tähtaeg on piiramata ja teda võib Vabariigi Valitsus ametist tagan-

dada ametialaste korratuste ehk oma ülespidamisega panga vastu usalduse kõigutamise ja panga saladuste väljaandmistest eest oma algatusel ehk panga nõukogu ehk peakoosoleku ettepanekul.“

Järgmine paragrahv: „Direktor on panga tegelik juht ja kõigi korraliku asjaajamise eest vastutav. Tema ülesandeks on kõigepealt panga tegevuskava olude kohaselt välja töötada. See tegevuskava peab Vabariigi Valitsusele ette pandama heakskiitmiseks ja panga nõukogu poolt kinnitatama.“

Direktor kirjutab panga nimel kõigile väljaminevatele paberitele, lepingutele, pantkirjadele, obligatsioonidele, rahasaamise dokumentidele, kvitтингite, tshekkidele, üleandmise pealkirjadele jne., alla, on ilma erilise volitusega ametiasutustes ja kohtutes asjaajamise juures maapanga volinikuks, kui nõukogu selleks erivolinikku pole valinud, ja võib oma sellekohaseid volitusi edasi anda. Direktor võtab ametisse ja vabastab ametist kõiki panga teenijaid, välja arvatud direktori abid, hindamise komisjoni liikmed ja panga esitajad kohtadel, kelle ametisse määramiseks on tarvis nõukogu kinnitust.“

Järgmine paragrahv: „Panga tegevuse ulatusele vastavalt võib nõukogu oma heaksarvamise järgi ühe või mitu abidirektorit ametisse valida. Abidirektorid astuvad ametisse rahaministri kinnitusele ja esitavad panka ametiasutustes ja kohtutes direktori ehk nõukogu volitusel, kuna nad muidu asjaajamises nõukogu poolt kinnitatud tööjaotuse põhjal iseseisvalt toimetavad. Abidirektorid on direktori haiguse korral ehk tema äraolekul ametivanaduse järgi ehk nõukogu poolt määratud järjekorras tema asetäitjad. Abidirektorite ametist vabastamine kuulub nõukogu võimkonda, kuid ka täiskogu võib nende ametistlahkumist nõuda ametialaste korratuste pärast ehk kui nad oma ülespidamise läbi usaldust panga vastu kõigutavad või ametisaladusi välja annavad. Ka Vabariigi Valitsus võib direktori abid tagandada samadel põhjustel.“

Järgmine paragrahv: „Direktor ja tema abid ei või mingisugust äri oma ametipidamise kõrval ajada ega ühegi äri juhtimisest osa võtta. Börsi operatsioonidest otsekohe või kaudselt osavõtmine on keelatud.“

Järgmine paragrahv: „Direktorid kui kolleegium kujutavad panga juhatuse ja otsustavad ühiselt kõigi nõukogule ettepanevate asjade üle. Nõukogu võib oma äranägemise järele direktori võimkonda kuuluvaid asju panga juhatuse otsustada anda.“

Otsused tehakse direktori või tema ase-täitja juhatusel liht häälteenamusega. Häälele lahkuminekul antakse asi nõukogule otsustada.“

Järgmine paragrahv: „Direktorite palgad määrab nõukogu.“

Juhataja **J. Zimmerman:** Lõpu-sõna on aruandjal.

Aruandja **A. Jürman:** Mina ei saa ühegi paragrahviga ühineda juba läinud korral ettetoodud põhjustel.

Juhataja **J. Zimmerman:** Hääleta-misele tulevad rkl. Jans'i uued paragrahvid korraga. (Hääletatakse.) Nähtava ena-musega on rkl. Jans'i uued paragrah-vid tagasi lükatud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu näh-tava enamusega §§84—94.

§ 84. Panga juhatus koosneb esimehest, tema abist ja tarvilikust arvust liikmetest. Kõik need ametnikud määratakse ametisse Vabariigi Valitsuse poolt, kusjuures esimees ja pool osa liikmetest määratakse kandidaati-dest, keda rahaminister kokkuleppel põllu-töoministriga ette paneb, ja abi ning pool osa liikmetest kandidaatidest, keda nõukogu rahaministri kaudu ette paneb.

Panga juhatus määratakse ametisse 3 aasta peale.

§ 85. Panga juhatuse võimkonda kuulub:

a) pandiks pakutud kinnisvarade hindamis-te kinnitamine;

b) niihästi esialgsete kui ka lisalaenude lubamine ja laenu tähtaegade kindlaksmää-ramine;

c) laenu tähtaegade muutmise;

d) otsustamine nende kinnisvarade panga omanduseks vastuvõtmise üle, millest laenu-saajad loobunud;

e) panga maa-aladel kavatsetavate maa-möödu- ja maaparandustööde plaanide ja nende täitmise eelarvete kinnitamine panga üldises eelarves ettenähtud summade piirides, samuti ka nende maa-alade likvideerimiskavade kokkuseadmine ja osakondade poolt kokku-seatud kavade (§ 99. p. a.) läbivaatamine;

f) panga maa-alade majapidamise eelarvete kinnitamine;

g) panga maa-alade müük sellekohaste juhatuskirjade põhjal;

h) maksude korraliku sissetuleku järele valvamine;

i) laenusaaajatelt laenu täielikult ehk osa-liselt sissenõudmise otsustamine;

j) laenusaaajatele kergenduse lubamine mak-sude suhtes;

k) enampakkumise teel müügiks määratud kinnisvarade nimekirja kinnitamine;

l) kulude tegemine, krediitide ümber-paigutamise õigusega eelarves ettenähtud para-grahvide piirides;

m) panga põhikapitaali arvel panga pant-kirjade omandamine;

n) panga nimel aktide ja lepingute tegemine ja panga asjade ajamiseks volituste välja-andmine;

o) eelarvete, aastaaruande ja juhatuskir-jade kokkuseadmine.

§ 86. Asjad otsustatakse juhatuses liht häälteenamusega. Esimehel on õigus täitmata jätta otsused, millega tema nõus ei ole, ja esi-tada need rahaministrile otsustamiseks.

§ 87. Esimehe ülesandeks on:

a) valvata, et korralikult toimetatakse pan-ga, tema osakondade ja esituste asjaajamine ja arvepidamine, et kõrvale ei kaldutaks põhi-kirjast ja juhatuskirjadest ja et panga kassa ja varandused korralikult alal hoitakse;

b) panga ametnikke ja teenijaid ametisse määrata ja vabastada;

c) ametnikkudele ette kirjutada revisjone toime panna ja neid panga asjas komandeerida eriliste ülesannete täitmiseks.

§ 88. Panga juhatuse esimehe haiguse või äraoleku puhul täidab esimehe kohuseid tema abi; esimehe abi haiguse või äraoleku puhul määrab rahaminister temale asetäitjaks ühe juhatuse liikme.

§ 89. Panga nõukogu koosneb: Vabariigi Valitsuse poolt määratud põllutöoministee-riumi, rahaministeeriumi, kohtuministeeriumi ja Eesti panga esitajast, neljast liikmest, keda Vabariigi Valitsus määrab põllumajandus-likkude kutse ja põllumajanduslikkude ühis-tegeliste organisatsioonide poolt esitatud kan-didaatidest ning neljast liikmest, keda laenu-saajate esitajad valivad. Laenusaaajate esitajate valimine sünnib Vabariigi Valitsuse poolt väljaantud erimääruste järele. Senni kui laenusaaajate esitajad valimata, võib panga nõukogu esimese kahe aasta jooksul kaheksa liikmega töötada. Nõukogu esimehe valib nõukogu ja kinnitab Vabariigi Valitsus. Nõu-kogu valitakse ja määratakse ametisse kolme aasta peale. Nõukogu koosolekutest võivad sõnaõigusega osa võtta panga juhatuse liikmed ja riigikontrolöör või tema esitaja.

Märkus: Kui § 104. tähendatud lae-nud ja väljaostuvõlad kogusummas üle 200 miljoni marga ulatavad, täiendatakse panga nõukogu kahe esitaja võrra vasta-vate laenusaaajate ja võlgnikkude valimisel, langeb eelnimetatud laenude ja väljaostu-

võlgade kogusumma alla 200 miljoni marga, siis ühe esitaja võrra.

§ 90. Panga nõukogu võimkonda kuulub:

a) panga põhikirja muutmise ja täiendamise kavade läbiarutamine;

b) juhatuse poolt kokkuseatud juhatuskirjade läbivaatamine ja kinnitamine;

c) eelarvete läbivaatamine;

d) aastaaruande läbivaatamine;

e) krediitide ümberpaigutamise otsustamine eelarves ettenähtud peatükkide piirides;

f) panga osakondade avamise ja sulgumise otsustamine, samuti ka nende tegevuspiirkonna kindlaksmääramine;

g) panga pantkirjade väljaandmise kavade läbivaatamine;

h) nende pantkirjade loosimine ja kustutamine;

i) kahe liikme valimine kinnisvarade enam-pakkumiste toimetamiseks;

k) müügile määratud kinnisvarade enam-pakkumise aja kindlaksmääramine;

l) enampakkumiste kinnitamine;

m) panga maa-alade likvideerimiskavade kinnitamine;

n) lootuseta võlgade mahakustutamine;

o) ettepanekute kaalumine panga tegevuse või tema üksikute operatsioonide ajutise katkestamise ja laenu normide vähendamise asjus;

p) panga ja tema kohalikkude esituste tarvidusteks majade omandamise ja ehitamise asjus Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks esitatavate ettepanekute läbivaatamine;

r) üldine järevalve, et panga põhikirjast ja juhatuskirjadest kõrvale ei kaldutaks ja et panga väärtusi korralikult hoitaks; järevalvet võib nõukogu ka selleks volitatud nõukogu liikmete kaudu teostada.

§ 91. Nõukogus arutamisele määratud küsimused esitatakse juhatuse esimehe poolt. Viimane esitab ka põhikirjas ettenähtud korradel nõukogu otsused rahaministrile, kes need lõpuliikude otsustamiseks Vabariigi Valitsusele ette kannab.

§ 92. Nõukogu kutsub kokku panga juhatuse tarvidust mööda, kuid mitte harvem, kui kord iga kolme kuu tagant.

§ 93. Nõukogu on otsusvõimeline, kui vähemalt pooled liikmed koos on. Asjad otsustatakse nõukogus liht hääletamusega. Kui juhatuse vastuvõetud otsusega nõus ei ole, esitatakse lahkarvamisi tekitav küsimus rahaministrile otsustamiseks.

§ 94. Nõukogu liikmetele panga poolt palka ei makseta. Koosolekutest osavõtmise eest antakse neile panga summadest tasu määral, mis rahaministri poolt kinnitatakse. Samal viisil määratakse kindlaks päeva- ja

sõidurahad nõukogu liikmetele, kes väljaspool Tallinnat elavad.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

VIII. Panga esitused kohtadel.

§ 95. Operatsioonide toimetamiseks kohtadel komandeeritakse vajadust mööda tarvilik arv panga ametnikke.

J. Jans (stp): Panen ette, § 95 tagasi lükata, sest täiesti võimatu on ette kujutada, et keskkohast komandeeritavad ametnikud võiksid panga operatsioone toimetada. Nii-sugust asja ei ole kuskil maailmas nähtud ja ei ole see ka võimalik.

Juhataja **J. Zimmerman**: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Asun § 95. hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 19 häält, vastu 10 häält, seega on § 95 vastu võetud.

J. Jans (stp): Teen järgmise ettepaneku paragrahvide vastuvõtmiseks:

„VII. Osakonnad ja esitajad.

Maapangal on õigus igalpool Eesti vabariigi piirides omale osakondi avada, agentuure asutada ja esitajaid määrata. Osakonnad, agentuurid ja esitajad töötavad selle põhikirja alusel nõukogu poolt antud eeskirjade järele.

Osakondade ja agentuuride juhatajad ning esitajad valitakse ametisse nõukogu poolt direktori või juhatuse ettepanekul, nõukogu poolt määratakse nendele ka palgad.“

Juhataja **J. Zimmerman**: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Asun rkl. Jans'i poolt esitatud paragrahvi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 96—103.

§ 96. Ametnikud, kes § 95. põhjal komandeeritud, saavad päevarahade asemel eritasa panga nõukogu poolt määratud normide piirides.

§ 97. Kui panga operatsioonid sel määral arenevad, et nende läbiviimiseks ei jätku komandeeritud esitajatest, võib vastavates maakondades asutada panga osakondi.

§ 98. Juhatuse poolt kokkuseatud ja nõukogu poolt heakskiidetud kohapealsete esitajate tegevuskava kinnitab rahaminister.

§ 99. Panga osakonna võimkonda kuulub:

a) laenusoovijatelt avalduste vastuvõtmine ja nende läbivaatamine;

b) hindamiste toimetamine ja nende tulemuste esitamine panga juhatusele;

c) panga juhatuse poolt lubatud laenude väljaandmine;

d) panga maade majapidamise juhtimine osakonna tegevuspiirkonnas;

e) panga maa-aladel ettevõetavate maaparandustööde ja panga maade likvideerimiskavade kokkuseadmine, samuti ka panga juhatuse poolt lubatud maaparandus- ja maamöödud tööde täitmise järele valvamine;

f) järelevalve, et laenude maksud korralikult õiendatakse ja et laenusajaad oma peale võetud kohustused täpselt täidaksid;

g) panga juhatuse korralduste täitmine panga nimel tehtavate aktide ja sõlmitavate lepingute asjus, samuti ka muude ülesannete täitmine, mis osakonna peale pannakse panga juhatuse ja tema esimehe korraldusel.

§ 100. Panga osakonna juhatajal on kohuseks:

a) täidesaatva ja korraldava võimu teostamine osakonna hooleks usaldatud asjus;

b) osakonna rahasummade liikumise ja korrahoidmise järele valvamine;

c) korraliku asjaajamise, arvepidamise, põhikirja ja juhatuskirjade, samuti ka panga juhatuse ja tema esimehe korralduste täpse täitmise järele valvamine;

d) tööjaotamine osakonna ametnike vahel, ametnike komandeerimine hindamiste toimetamiseks, maade ülevaatamiseks ja muude osakonna hooleks usaldatud asjade korraldamiseks.

IX. Panga ametnikud.

§ 101. Panga ametite liigid ja vastavad palgad määratakse kindlaks Vabariigi Valitsuse poolt rahaministri ettepanekul.

Panga ametnike arv isikute liikide järele, määratakse kindlaks panga eelarve korras.

Märkus: Palk maksetakse ametnikudele panga summadest.

§ 102. Peale palga võivad ametnikud panga puhaskasust lisatasu saada määral, mis rahaministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatakse.

§ 103. Panga juhatuse liikmed, samuti ka kõik teised panga ametnikud, loetakse riigiteenistuses olevateks ja nendel on kõik õigused ja kohused, mis teistelgi riigiametnikudel.

J. Jans (stp): Panen ette § 103. järele vastu võtta järgmised paragrahvid järgmiste pealkirjade all, nimelt enne asutuste laenuja väljaostuvõlgade osakonna kohta käivaid

paragrahve, mis seisab õieti väljaspool maapanga organisatsiooni, minu ettepanek oleks järgmine:

„VIII. Revisjoni komisjon.

Maapanga tegevuse seaduslikkuse järele valvamiseks valitakse iga aasta täiskogu poolt revisjoni komisjon, milles vähemalt kolm liiget peab olema. Panga aruanne pannakse täiskogule ette ühes revisjoni komisjoni arvamisega.

Revideerimise üle kirjutatakse alati üksik-asjalik protokoll.“

Järgmine:

„Peale revisjoni komisjoni on ka riigikontrollil õigus maapanga tegevust revideerida.

IX. Maapanga aruande kord ja kasude jaotamine.

Maapanga äriaasta loetakse 1. jaanuarist 31. detsembrini.

Aastaaruandes peavad tingimata olema järgmised teated;

1. Laenude ja panditud varanduse seis aruandeaasta algul ja lõpul, eraldi lühikese- ja pikaajalised laenud;

2. kui palju missuguseid laenusid on aruandeaastal välja antud, missuguseid varandusi pandiks võetud;

3. kuipalju missuguseid võlgu on tagasi makstud a) vabatahtlikult, b) kohtu kaudu sissenõudmise teel; kuipalju on protsente saadud, kuipalju pikaajaliste laenude kustutuse arvel sisse makstud, kuipalju on protsente ja kustutuse maksusid võlgu jäänud, kuipalju trahvirahasid sisse nõutud, kuipalju tulekinnituse seltside käest laenude tasumise arvel sisse tulnud;

4. kuipalju on eelmineva aruandeaasta jooksul võlgjäänud laenusid, protsente jne. tasutud;

5. kuipalju ja missuguse summa peale oli aruandeaasta algul pantkirju välja antud, kuipalju aasta jooksul välja anti, kuipalju kustutati ja välja osteti, kuipalju neid aruandeaasta lõpul liikumas, misjuures pantkirjad aruandes nende vanaduse, suuruse ja protsentide kõrguse järele liikidesse peavad jaotatud olema;

6. pantkirjade kupongide arvu ja summa üle, kuipalju neid maksmiseks ette pandud, välja makstud, kuipalju ette panemata;

7. kõigi panga kulude kohta;

8. kuipalju panga kassasse ja korrespondentide kätte aruandeaasta lõpul vabu summasid on jäänud;

9. missugused panditud varandused on panga omanduseks läinud ja realiseerimata, kuipalju realiseeritud;

10. kuipalju maid on pank jagamise otstarbel oma kätte võtnud ja kuipalju jagatud;

11. üldine panga äriseis 31. detsembriks;

12. teated väärtuste, dokumentide, pantkirjade ja protsentpaberite hoiulevõtmise operatsioonide kohta.

Iga tähendatud punkti kohta peavad aruandes teated lahus näidatud olema. Teadete õiguse eest vastutab panga juhatus (direktor).

Aastaaruandele peab juurde lisatud olema pandiksvõetud kinnisvarade nimekiri, liigitatult maakondade ja linnade järele, ära näidates nende arvu, maa suurust, hinnatud väärtust, antud laenu suurust, ja kapitaali võla suurust aruandeaasta lõpul.“

Järgmine:

„Aastaaruanne ühes peakoosoleku protokollidega saadetakse peale koosolekut kahes eksemplaaris rahaministeeriumile ja tema väljavõtte avaldatakse „Riigi Teatajas“ ning kohalikkudes lehtedes juhatuse valiku järele. Samuti avaldatakse panga äriseisu arved iga kuu kohta.“

Järgmine:

„Panga puhaskasuks loetakse summa, mis üle jääb, kui tervest sissetulekust panga ülespidamise ja valitsemise kulud ja äritegevuse kahjud maha arvatakse. Sarnasel kombel saadud puhaskasust arvatakse vähemalt kümme protsenti tagavarakapitaali. Ülejäänud kasusumma, kui ta mitte suurem kui 5% põhikapitaalist ei ole, jaotatakse osanikkude vahel dividendina ära; on ta aga suurem kui nimetatud summa, siis jaotatakse see osa, mis üle 5 protsendi on, täiskogu heaksarvamist mööda ära.“

Järgmine:

„Osakasu väljamaksmisest kuulutatakse „Riigi Teatajas“ ja kohalikkudes lehtedes. Summade väljamaksmise juures nõutakse kupongi ettenäitamist. Osakasud, mida aktsionäär kümne aasta jooksul välja nõudnud ei ole, arvatakse panga omanduseks.“

Järgmine:

„Tagavarakapitaali otstarve on kahjusid katta, mis panga äritegevuse läbi tõusevad.“

X. Üldmäärused.

Arusaamatused, mis selle põhikirja täitmisel tekivad, lahendatakse rahaministri poolt panga nõukogu ettepanekul. Juhtumistel, mida selles põhikirjas ette pole nähtud, käib maapank maksvate seaduste järgi.“

Juhataja **J. Zimmerman:** Lõpüsõna on aruandjal.

(Aruandja lõpusõna ei tarvita.)

Juhataja **J. Zimmerman:** Panen rkl. Jans'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Sõna on aruandjal.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

X. Asunduslaenude ja väljaostuvõlgade osakond.

§ 104. Maaseaduse § 27. ettenähtud maa-uudendusega ja tarvitamisega seotud rahaliste operatsioonide jaoks asutatakse panga juures osakond, kelle ülesandeks on:

a) põllutöoministeeriumi korraldusel väljaantud laenude ja riigimaapidajatele müüdü hoonete, metsa ja inventaari väljaostuvõlgade korraldamine;

b) põllutöoministeeriumi poolt riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omandamiseks andmise seaduse põhjal väljaantud maade peale sõlmitud lepingute põhjal väljaostuvõlgade ja põlise rendi maksude sissenõudmine ja lepingute täitmise järelvalve;

c) sellekohaste eriseaduste ja määruste põhjal põllumajanduslike sihtlaenude väljaandmine Riigikogu poolt selleks määratud krediitidest ja sellekohaste fondide ning kapitaalide summadest ja

d) muude maa-uudendusega ja tarvitamisega seotud rahaliste operatsioonide toimetuse, mis sellekohaste seaduste ja määruste põhjal osakonna peale pannakse.

R. Penno (as): Mina teen redaktsioonilise paranduse pealkirjas „väljaostuvõlgade“ asemel võtta „ostuvõlgade“. Samasugused parandused tulevad teha ka paragrahvis: punkt a. kolmandas reas välja jätta sõnad „väljaostuvõlgade“ ja asemele võtta „ostuvõlgade“; punkt b. teises reas välja jätta sõnad „...väljaantud maade“ asemele võtta „tarvitamiseks ehk omanduseks antud maakohade“...

Kolmandas reas samas punktis sõna „väljaostu“ asemel võtta „ostu“; neljandas reas samas punktis sõnade „põlise rendi“ asemel võtta sõnad „põlise tarvitamise“.

J. Jans (stp): Mul on au veel kord Riigikogu tähelepanu juhtida selle maapanga põhikirja teise jaotuse peale, asunduslaenude ja väljaostuvõlgade osakonna peale. Selle põhikirja järele luuakse maapank umbes samas stiilis, nagu Eesti pangas oli käsipank. § 105. öeldakse, et pank ei vastuta nende laenude eest, mis osakonna poolt välja antakse. Täiesti imelik on, et ühe asutuse põhikirjas võib leida

sarnase paragrahvi, et ta tähtsamate ja suurema arvu operatsioonide eest ei vastuta. Et on leitud võimalikuks Riigikogule panga põhikirja esitada, kuhu see põhimõte päris ametlikult üles võetud, mis senni mitteametlikult meie pankade juhatuses on valitsenud, kus direktorid annavad rahasid välja ja pärast tõendavad, et nendel ei olevatki ülesandeks olnud oma tegevuse eest vastutada. Näiteks tõendasid omal ajal Eesti panga direktorid, et nad meie margakursi hoidmist oma ülesandeks pole lugenud, selle peale vaatamata, et Eesti riigikassa oma kulla- ja valuutatagavarad Eesti panga käsutusse oli andnud. Mulle näib, et siin on mindud nii kaugemale, et kaugemale ühe panga konstrueerimisel minna enam ei või, kus direktorid juba ette vabastatakse vastutusest oma tegevuse eest.

Juhataja J. Zimmerman: Rkl. Penno poolt on tehtud 2 parandus-ettepanekut: 1) peatükk X pealkirjast välja jätta „väljaostuvõlgade“ asemel võtta „ostuvõlgade“; 2) § 104. punkt a. kolmandas reas välja jätta sõnad „väljaostuvõlgade“ ja asemel võtta „ostuvõlgade“; punkt b. teises reas välja jätta sõnad „väljaantud maade“ asemel võtta ... „tarvitamiseks ehk omanduseks antud maakohtade“.

Kolmandas reas samas punktis sõna „väljaostu“ asemel võtta „ostu“; neljandas reas samas punktis sõnade „põlise rendi“ asemel võtta sõnad „põlise tarvitamise“.

Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Rkl. Penno poolt tehtud parandused on puht redaktsioonilised, mis osalt vastavad nendele parandustele, mis meie oleme juba vastu võtnud, nimelt „põlise rendi“ asemel „põlise tarvitamise“ võtta ja igalpool „väljaostu“ asemel „ostu“ võtta. Need parandused on igalpool ühtlaselt läbi viidud ja nendega võin ma ühineda.

Härra Jans'i poolt on puudutatud küsimus, et osakond asub lahus pangast ja koguni on öeldud, et pank ei vastuta osakonna tegevuse eest. Härra Jans leidis, et see on väga halb, ja tõi ette, et sellega panga juhatusele vaba voli antakse, ilma et juhatust pruugiks vastutust kanda. Seda siin mõeldud ei ole. Siin on ainult mõeldud seda, ja seda võib ka nendest punktidest järeldada, et osakond kui niisugune, on lahus maapangast kui niisugusest. Siin on kaks iseseisvat asja, ja siin ei saa teisiti ette kujutada, kui et osakond tegutseb lahus maa-

pangast. Osakond ei ole muud midagi, kui vahetalitaja kõigi nende laenude juures, mis Riigikogu poolt eriseadusega erifondidena on loodud, nagu piimatalituse, maaparanduse ja asunikude laenu mitmesuguste ehituste peale. Need erifondidena loodud laenu lähevad osakonna väljaandmisele, tähendab, seal ei saagi teisiti mõelda, kui peame eraldama osakonna tegevuse päris panga tegevusest, sest see tegevus seisab jooksva ja lühikeseajaliste laenude andmises. Sellega kui meie nende kahe asutuse tegevuse ära lahutame ja ütleme, et pank kui niisugune töötab lahus osakonnast, ei ole veel öeldud, et juhatust ei oleks vastutav, kui tema seadusvastaselt tegutseb ja tema hoolituse tõttu mõni kahju pangas või osakonnas sünnib. Juhatust on alati vastutav seaduse ees ja teda võib vastutusele võtta. Ainult sel juhul, kui osakonna kahjud ei tule juhatuse hoolituse tagajärjel, vaid lihtsalt selle tagajärjel, et mõni osakonna laen, mis vastavalt seadustele ja määrustele välja antud, tasumata jääb, ei saa maapank vastutavaks teha. Sel korral ei saa maapank vastutada oma summadega osakonna eest, seda meie peame sisse võtma, sest osakond töötab meil palju suuremate summadega, kui maapank ise. Osakonnal on praegu või temale läheb üle ühe miljardi laene, mis on välja antud erifondist. Maapank aga ei ole veel ühtki laenu välja andnud, ja maapanga laenude väljaandmine läheb palju aeglasemalt, sest ta annab laene välja pantkirjade realiseerimise näol. Võib olla läheb aastaid mööda, ja pank on suutnud välja anda laene mõne saja miljoni suuruses. Kui meie sisse võtame, et osakonna laenu eest peaks ka maapank vastutama, siis ükski vist maapanga pantkirju ostma ei hakka. Osakonna juures on riisiko palju suurem, laenude väljaandmine sünnib seal palju kergemini, ja seal ei ole sarnast vastutust, kui panga laenude juures. Osakonna laenu antakse välja harilikkude panga laenuvana, lihtsalt võlakohustuse ja käemeeste vastu, seal võib sissekukkumist ette tulla, ilma et seal kedagi süüdistada võiks. See kord, kuidas laene erifondist välja antakse, on kindlaks määratud seadustes ja määrustes. Kui osakonna laen on vastavalt erifondi seadusele komisjoni poolt väljaandmiseks määratud, siis peab panga juhatust laenu välja andma. Loomulikult võib siin ennem riisikot olla, kui panga tegevuse juures, sellepärast peame meie siis osakonda pangast lahus hoidma, et osakonna laenu läbi ei saaks halvatud maapanga tegevus ja panga pantkirjade realiseerimine. Sellepärast ongi osakond pangast lahutatud, siin ei tule aga mõista seda, et kui juhatust on

hooletult tegutsenud, siis tema vastutav ei ole. Juhatus on alati vastutav, kui kahju tema hooletuse läbi tekib.

Juhataja J. Zimmerman: Aruandja on ühinenud rkl. Penno parandustega, sellepärast ei tule need eraldi hääletamisele. Panen hääletamisele § 104 ühes rkl. Penno parandustega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 104 vastu võetud.

Aruandja A. Jürman (loeb):

§ 105. Pank ei vastuta nende laenude eest, mis vastavate eriseaduste ja määruste põhjal välja antud ehk edaspidi osakonna poolt välja antakse.

Võimalikud kahjud, mis § 104. põhjal välja antud laenude ja väljaostuvõlgade alal tekiavad, kaetakse osakonna käsutada olevatest fondidest ja kapitaalidest.

Juhataja J. Zimmerman: Rkl. Penno poolt on ettepanek tehtud, teises lõikes teises reas sõnade „väljaostuvõlgade“ asemel võtta „ostuvõlgade“. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Ühinen selle parandusega.

Juhataja J. Zimmerman: Hääletamisele tuleb § 105 ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 105 vastu võetud.

Aruandja A. Jürman (loeb):

§ 106. Üldised juhtnõõrid oma tegevuse alal saab osakond panga juhatuselt ja nõukogult.

R. Penno (as): Teen ettepaneku, käesoleva paragrahvi lõppu järgmine täiendus võtta: „kuivõrd see vastavates seadustes ja nende põhjal antud määrustes teisiti ette nähtud ei ole.“ Kuna terves osakonnas kõnelatakse erelistest laenudest, mis vastavate seaduste ja määruste põhjal välja antud, siis ei ole kuskil teistes paragrahvides ära tähendatud seda, et ka laenud nende erimääruste põhjal mujal maksuma jäävad. Praeguse paragrahvi redaktsioonist võiks järeldada, nagu muudetakse maksev väljaandmise kord. Nii et minu ettepanek on puht redaktsiooniline, täpsem ning eksiarvamiste ärahoidmiseks tarvilik.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürman: See on õigus, et laenud antakse välja osakonna poolt ainult oma erimääruste ja juhtnõõride järgi, kuid need juhtnõõrid peavad alati kooskõlas olema vastuvõetud Riigikogu poolt määratud fondi seadusega ja vastavate määrustega. Nii et rkl. Penno ettepanek enesest midagi sisuliselt uut juurde ei too, vaid ta on täiendus, kuid otsekohe selle ettepanekuga ühineda ei saa.

Juhataja J. Zimmerman: Hääletamisele tuleb rkl. Penno ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on parandus-ettepanek vastu võetud. Hääletamisele tuleb § 106 ühes vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 106 vastu võetud.

Aruandja A. Jürman kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 107 ja 108.

§ 107. Osakonna juhatajaks on üks panga juhatuse liikmetest, kuna osakonna ametnikud põhikirjas ettenähtud üldises korras määratakse.

§ 108. Osakonna arvepidamine ja aruandmine sünnib lahus panga arvepidamisest ja aruandmisest määruste põhjal, mis kinnitatakse rahaministri poolt kokkuleppel põllutööministri ja riigikontrolööriga.

Aruandja A. Jürman (loeb):

§ 109. Põllumajandusliikude laenude ja väljaostuvõlgade (§ 104. p. a.) põllutööministeeriumilt panga korraldusse üleviimise aeg ja kord, samuti ka osakonna kaudu väljaantavate põllumajandusliikude sihtlaenude väljaandmise algus määratakse kindlaks kokkuleppel rahaministri ja põllutööministri poolt.

Juhataja J. Zimmerman: Rkl. Penno poolt on ettepanek tehtud, esimeses reas sõnade „väljaostuvõlgade“ asemel võtta „ostuvõlgade“. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Ühinen selle ettepanekuga.

Juhataja J. Zimmerman: Aruandja on ettepanekuga ühinenud. Hääletamisele tuleb § 109 ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 109 vastu võetud.

Aruandja A. Jürman (loeb):

§ 110. Väljaantud laenude, väljaostuvõlgade ja põlise rendi sissenõudmist toimetab

osakond võlakohustuste ja lepingute põhjal, silmas pidades vastavaid seadusi ja määrusi.

Juhataja **J. Zimmerman:** Rkl. Penno poolt on ettepanek tehtud, esimeses reas sõnade „väljaostuvõlgade“ asemel võtta „ostuvõlgade“. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Jürman:** Ühinen selle parandusega.

Juhataja **J. Zimmerman:** Aruandja on parandusega ühinenud. Hääletamisele tuleb § 110 ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 110 vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 111.

§ 111. Kinnistamata laene võib panga juhatus laenusaaajate palvel panga laenudega ühesugustel alustel teatud tähtaegade peale ära jaotada ka enne viit aastat (§ 48), esialgse laenu väljaandmise ajast arvates.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

§ 112. Osakonna ülevalpidamise kulude katteks arvatakse tema sissetulekutest iga aasta maha:

a) 1% väljaantud laenude kapitaalivõla ja hoonete, metsa ning inventaari väljaostuvõlgade tasumata osade pealt. Tähendatud protsendi normi võib Vabariigi Valitsus rahaministri ettepanekul 3%-ni tõsta;

b) 0,25% riigimaade väljaostu kapitaalivõla pealt;

c) 0,25% summast, mis põlise rendi kapitaliseerimisest nelja protsendiga saadakse ja

d) kunni 1% teiste maa-uuendusega ja tarvitamisega seotud rahaliste operatsioonide pealt.

R. Penno (as): Selle paragrahvi punkt a kohta teen sisulise paranduse, nimelt punkt a lõpp näeb ette, et protsendi normi võib Vabariigi Valitsus rahaministri ettepanekul 3%-ni tõsta, tähendab, 1—3%-ni. Siia alla käivad sarnased laenud, mis riigilt saadud ja mille pealt riik saab otsekohe ainult 2%. Tegelikult tuleks lugu nõnda välja, et kulud teeksid enesest otsekohe selle summa kapitaalil välja, mida valitsus võiks määrata kulude katteks. See ei ole aga sugugi loomulik. Nii on tegelikult välja kalkuleeritud, et seda 3% sugugi tarvis ei ole. Ja et ta koguni halva mulje jätab, teen ettepaneku punkt a vastu võtta uues redaktsioonis: „1% — väljaantud

laenude kapitaalivõla pealt ja 1% hoonete, metsa ning inventaari ostuvõlgade tasumata osade pealt.“

Käesoleva paragrahvi punkt b kohta oleks redaktsiooniline parandus analoogiline vastuvõetutele ja nimelt sõna „väljaostu“ asemel võtta sõna „ostu“.

Juhataja **J. Zimmerman:** Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Jürman:** Rkl. härra Penno tähendas, et valitsusele on õigus antud laenu protsenti kunni 3%-ni tõsta, mis tarvis ei olla. See on muidugi teada kalkulatsiooni asi ja kuna praegusel momendil on osakonna laenud õige suured, siis ei ole näha, et võidakse protsendimäära üle 1% tõsta. Praegusse seaduseelnõusse on see nii sisse võetud, et igaks juhtumiseks valitsusele õigus antakse tõsta neid protsente kunni 3%-ni. Praeguse kalkulatsiooni järele seda ära kasutada ei ole tarvis, ja Riigikogu liikmed ise teevad vastavad järeldused.

Juhataja **J. Zimmerman:** Hääletamisele tuleb rkl. Penno ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Hääletamisele tuleb § 112 ühes vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 112 vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 113.

§ 113. Kui osakonna ülevalpidamiseks vähem kulub, kui eelmises paragrahvis tähendatud summad välja teevad, võib ülejääki, pärast § 102. ettenähtud ametnikkude lisatasu mahaarvamist, rahaministri loaga eelarve korras muude kulude katteks tarvitada või tagavarakapitaali arvele üle kanda.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

§ 114. Kui väljaostu või põlise rendi alusel kasutatavad kinnisvarad panga omanduseks jäävad, tasub pank osakonnale nende kinnisvarade peale riigi kasuks kinnistatud laenude ja võlgade tähtajalised maksud ja vastavalt ka rendi maksud kunni kinnisvarade likvideerimiseni.

Juhataja **J. Zimmerman:** Rkl. Penno poolt on tehtud järgmine parandus: „§ 114. esimeses reas välja jätta sõnad „Väljaostu või põlise rendi“ ja asemele võtta sõnad „riigimaade põliseks tarvitamiseks ja oman-

damiseks andmise seaduse". Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Ma ühinen, kuna see on redaktsiooniline parandus, mis on juba enamalt vastu võetud.

Juhataja J. Zimmerman: Kuna aruandja on parandusega ühinenud, siis see eraldi hääletamisele ei tule. Panen § 114. ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 114. vastu võetud.

Aruandja A. Jürman (loeb):

§ 115. Panga põhikapitaali täiendamiseks (§ 6. p. a.) arvatakse 10% summast, mis osakond aruandeaasta jooksul § 104. pp. a. ja c. ettenähtud laenude ja väljaostuvõlgade tähtjaliste maksude näol laenusajaatelt sisse nõuab. Kui sarnasel kombel kogutud summa juba 100 miljoni margani ulatab, lõpeb ära edaspidine mahaarvamine.

J. Holberg (põl): Teen ettepaneku, § 115. kolmandas reas välja jätta „§ 104. pp. a ja c“ ja asemele võtta „§ 104. pp. a, b ja c“, samas reas sõnade „väljaostuvõlgade“ asemele võtta „ostuvõlgade“. Selle paranduse läbi kiirendatakse põhikapitaali täiendamist.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Nagu rkl. härra Holberg tähendas, seisab muudatus selles, et võetakse sisse põhikapitaali täiendamiseks see protsent, mida võetakse § 104. p. b pealt, see on väljaostu ja müügi summade pealt. See on välja jäetud esitatud § 115. Muidugi sisuliselt oleks muudatus see, et kui parandus vastu võetakse, siis saaks maapanga põhikapitaal, 200 miljonit, kiiremalt kokku ja sellega saaks pank kiiremalt täie jõuga töötada, ära tarvitades seda põhikirjas ettenähtud võimalust: 50% oma põhikapitaalist panna oma pantkirjade ostmise peale. Komisjoni nimel ma selle parandusega ühineda ei saa.

Juhataja J. Zimmerman: Panen rkl. Holberg'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Panen § 115. ühes vastuvõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 115. vastu võetud.

Aruandja A. Jürman kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 116.

XI. Panga tegevuse alustamine.

§ 116. Vabariigi Valitsusel on õigus anda tarvilikke määrusi käesoleva põhikirja elluviimiseks ja panga tegevuse alustamiseks. (Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja J. Zimmerman: Ettepanek on tehtud, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

10. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel. Üüriseaduse komisjoni aruandja **V. Linnamägi** (loeb): Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus.

L. Johanson (stp): (O. Gustavson, stp: Ma palun kvoorum kindlaks teha. — Vahelhüüe paremalt poolt: Praegu hilja!)

Juhataja J. Zimmerman: Ma palun kõnelejat mitte segada.

L. Johanson (stp): Ma teen ettepaneku. üüriseaduse pealkirja ja järgmised paragrahvid anda üldkomisjoni täiendamiseks paragrahvidega, mis kaitseksid allüürnikke ja lastega perekondi, ja mis piiraksid korteri üürihinna määramisel liigkasuvõtmist. Põhjenduseks võiksin järgmist ette tuua.

Üüriseadust on arutanud eriline komisjon ja on seda väga kaua teinud — terve aasta otsa, (Aruandja V. Linnamägi: Kaks aastat.) ja temale on antud teatud ülesanded. Kuid neid ülesandeid ei ole ta täitnud. Temale tehti ülesandeks, üüriseadusesse põimida paragrahve, mis kaitseksid allüürnikke ja samuti lastega perekondi. Kui teie aga vaatate üüriseadust, siis teie neid parandusi ei leia. Tähendab, see komisjon ei ole suutnud oma ülesannet tarvilikult täita. Sellepärast tuleb seadus anda teise komisjoni. See on üks põhjus.

Teine põhjus on see: varsti tuleb eelarve ja ei ole põhjust arvata, et enne eelarvet saaks üüriseaduse vastu võtta, ja see ei ole ka vist tarvilik: temaga ei ole erilist ruttu.

Uus Riigikogu, kes kokku tuleb, peegeldab paremini rahva tahtmist, tema tunneb rohkem rahvast, sest ta tuleb rahva keskel, ta tunneb rahva hädasid ja puudusi, mis nende keskel valitsemas. Praegune Riigikogu on juba

kolm aastat istunud, rahvast ära võõrdunud ja sellepärast ei saa ta teada, mis rahvas vajab. Mina arvan, et sellest peaks Riigikogu ka ise aru saama ja mitte katsuma veel viimasel momendil nii väga tähtsaid küsimusi otsustada. Valimisseadusega tehti nii. Valimisseadus võeti kahe päeva jooksul vastu, ja nagu härra Hasselblatt väga õieti tähendas, on meil võetud valimisseadus terves ilmas kõige kiiremini vastu. Nii et selles asjas meie teatud rekordi löime kiiruses. Aga kas see tarvilik on ka üüriseaduse juures, on küsitav. Mina isiklikult arvan, et seda tarvis teha ei ole.

Mis puutub nendesse põhjendustesse, mis pärast üüriseaduse vastuvõtmine ei ole tarvilik, siis need ei ole kuigi põhjendatud. Öeldakse, et majaperemehed kannatavad selle all, et üüriseadus maksab. Aga kes siis praegu ei kannata? Missugused kihid praegu ei kannata? Kõik kihid kannatavad, niipalju kui neid on. Võtke näiteks kas või töölised. Töölised ei saa tarvilikul määral palka, ka ametnikkude palku ei ole suudetud senni tõsta. Vahepeal on aga elukallidus tõusnud. Mis pärast peaksid majaomanikud need olema, kellel kõigepealt võimaldatakse üüri tõsta. Üüri tõstmine võiks alles siis tulla, kui on palku tõstetud, kui on eestkätt töölistel ja ka ametnikkudel palku tõstetud, siis võib üüri tõstmisest juttu olla. Senni ei ole aga mingisugust kõlblikku õigust ega mingisugust alust üürinorme tõsta. Ja meie majaperemehed ei ole ka nii raskes seisukorras, kui arvatakse. Kui mõni raskesse seisukorda satub, siis sootu teistel põhjustel. Nii ei ole mingisugust erilist tarvet praegu üüriseadust ära kaotada.

Kui võtame teise küsimuse ja nimelt selle, kas üüriseadus on tarvilik või mitte, siis peab vastama: ta on tarvilik. Olud ei ole muutunud sedavõrd, et üüriseaduse võiks ära kaotada. Kõik need põhjused, mille mõjude all üüriseadus maksma pandi, on tänapäev samuti maksvad kui tookordki. Kui aga üüriseadus siiski ära kaotatakse, siis tuleb kõigepealt selles seaduses, millega seda tehakse, ära märkida korterite vahetalitus, siis liigkasuvõtmise vastu võitlemine, mis muidu vallale pääseb, kui igasugune seaduslik kaitse ära võetakse, siis tuleks seadusega ära määrata lastega perekondade kaitse jne. Seda kõike aga, nagu tähendasin, tehtud ei ole. Minu arvates, ilma et pikemalt nende põhjenduste juures peatuda, peaks kõigile Riigikogu liikmetele arusaadav olema, et üüriseadus tuleks tagasi lükata. Aga mina ei looda, et üüriseadus tagasi lükatakse, ja sellepärast tuleks ta anda komisjoni.

Ma tahaksin veel mõne märkuse teha härra Linnamägi'le tema põhjenduskõne puhul. Mina oleksin armsamini näinud, et härra Linnamägi vahepeal oleks käinud „Estoonias“ vaatamas „Punast veskit“. Mul on niisugune tunne, et härra Linnamägi oleks tol korral, kui ta oma kõne pidas üüriseaduse ärakaotamisest, just nagu „Punases veskis“ viibinud. Minul oli vähemalt niisugune mulje. Ja kuna mina ei tahaks, et üks ristiinimese hing hukka läheb, siis soovitaksin edaspidi seda teha, enne kui II lugemist jätkatakse. Mis annab mulle selleks põhjust? Kõigepealt on need väited, mis härra Linnamägi ette tõi. Tema ütleb, et meie korteriolud ei mõju meie rahva tervishoiu peale, ei mõju selleks kaasa, et meil rahva juurdekasv ei tõuse. Kui vaatleme ametlikke andmeid, siis näeme, et meie rahva juurdekasv väike on, rahvaarv ei tõuse, surevus on suur ja just eestkätt surevad inimesed tiisikusse. (Vahelhüüe J. Luur'i, krst poolt.) Kui teil tahtmist oli koosolekut pidada, siis mina arvan, et seda tahtmist peaks Teil jätkuma. Mina võin väga hästi siin viibida homme hommikuni, siis ei ole mul teistkorda tulekut. (Vahelhüüded. Juhataja J. Zimmerman helistab.)

Siis edasi Eesti rahva tervislikus seisukorras olla paranemist märgata. Seda ei saa tähele panna ka kristlaste eneste juures, ammugi terve rahva juures, kuna ometi on kristlased paremates elutingimustes, kui suur hulk rahvast. Mina arvan, et juba see näide lükkab ümber härra Linnamägi arvamise meie rahva seisukorrast.

Edasi ütleb härra Linnamägi, et kui meie vaatame, kui suur on meil surevus, iseäranis rinnalaste surevus, siis näeme, et see ei ole sugugi nii väga suur. Kas härra Linnamägi seda teadlikult või alateadlikult ütles, see on tema oma asi, aga rinnalaste surevus on vaatamata kõige peale siiski suur. (O. Gustavson, stp: Ta näeb seda heameelega, et lapsed lähevad taeva.) Kui teie vaatate neid põhjusi, mis pärast nad surevad, siis on need sotsiaalsed põhjused ja kõigepealt just sünnipärasuse vead, mis kõik tulevad kirjutada halbade korterite ja halbade elutingimuste arvele. Kui ka üksikutes riikides rinnalaste surevus suurem on kui meil, siis tuleb vaadelda, missugustes riikides. Need riigid on veel rohkem taha jäänud kui Eesti. Nende riikide hulgas on üksikud tööstusriigid, kus tööstus välja arenenud ei ole, aga kus ka tööstus välja arenenud on, ka seal on pahed, mis tööstusega ühes käivad. Seega võib tööstusriikides laste surevus suurem olla, kui põllumajandusriikides riikides, kelle hulka

ka Eesti kuulub. Ka Eestis on surevus võrdlemisi suur.

Siis edasi ütleb härra Linnamägi, et kui vaadelda, kas tiisikusehaigusse suremine on seal kõige suurem, kus valitseb korterikitsikus, siis selles suhtes võib jällegi vastupidist konstateerida. Selleks toob tema ette ainult Tallinna ja Valga võrdluse. Mina usun, et Tallinn ja Valk siin midagi ei tähenda, sest Valgas võib ju surevus sellepärast suurem olla, et need inimesed, kes siin haiged on, ei taha siin viibida, vaid katsuvad Lõuna-Eestisse minna. Isegi niisugused põhjused võivad olla. Aga et meil tiisikushaigete arv suur on, seda tõendavad need andmed, mis näitavad, et iga seitsmes või kaheksas inimene, lapsed kõik ühes arvatud, tiisikushaiged on. Seda tõendab tervishoiu peavalitsuse juhataja dr. Mõttus ühes komisjonis. Peale selle on registreeritud läinud aastal tiisikushaigeid ligi 2000. Ma arvan, et need arvud näitavad, et meil tiisikushaigus ei kuulu sinna lahtrisse, mille peale võib kerge käega heita, et sellest tarvilikke järeldusi ei ole vaja teha. Tiisikushaiguse levimise juures on üheks tähtsamaks põhjuseks korterikitsikus, mis meil valitseb. (K. Ipsberg, põl: Mis sellel üüriseadusega tegemist on?) Ma arvan, et sellel üüriseadusega siiski rohkem tegemist on, kui „Atlantaga“. (K. Ipsberg, põl: Nagu lammast ütleb ikka —pää, pää, nii Teie ka „Atlanta“ ja „Atlanta“! M. Laarman, põl: Aga oli hästi öeldud.) Härra Laarman, kui see hästi oli öeldud, siis pöörake ta pahempidi ja pange „Kajasse“. (Vahelhüüded.)

Ma olen sunnitud häält kõrgendama, sest ma ei taha teid kuulda.

Juhataja **J. Zimmerman**: Ma palun rahu.

L. Johanson (stp): Härra Ipsberg, mina kahjuks ei või siin midagi parata, kui Teie teod käivad Teie jälgil.

Siis edasi ütleb härra Linnamägi, et meil ei pidavat üüriseaduse ärakaotamisega hirmsad katastroofid tulema, ning tuhandeid perekondi ei visatavat uulitsale. (M. Laarman, põl: Kas seda ka „Kajasse“ panna?) Ma lubasin selle eritruki rahvale kättesaadavaks teha ja teen ka. Härra Linnamägi ütles et „mis puutub sellesse, et meil üüriseaduse ärakaotamisega hirmsad katastroofid tulevad, ja tuhanded perekonnad visatakse uulitsale, siis arvan mina, et see on ainult teatud tingimustel põhjendatud. Sarnane juhtumine võiks ette tulla inimestega, kes majapere-meestega halvas vahekorras ja üüri kohtute

deposiiti maksavad...“ „Ma ei tea, kui palju umbes neid inimesi on, kes siis seaduse põhjal uulitsale visatakse, kuid ma arvan, nende arv ulatab 500 ümber.“... (Vahelhüüde aruandja V. Linnamägi poolt.) Jah, ma ei tea, kuidas härra Holberg Teie stenogramme parandab, minu oma ta parandanud ei ole, aga ma arvan... (Aruandja V. Linnamägi: Siis ei olnud Teil kõrvad õigel kohal.) Ma arvan, härra Linnamägi, et Teie niipalju inimese kehaehitust teate, et kõrvad mitte ei liigu paigast, nii et ma oletan, et mu kõrvad siiski kohal olid. Aga kui härra Linnamägi seda ütles, siis pidi temal midagi kohalt ära olema ja tagajärg oli see, et tema ära unustas, mis ta ütles. Peab imestama, et meie kristliku rahvaerakonna silmapaistvamatest meestest... (Vahelhüüde pahemalt poolt: Kes?) ... härra Linnamägi. (O. Gustavson, stp: Temale paistab rohkem silma pandimaja.) See on ka üks põhjus, miks härra Linnamägi seda öelda ei tohi. Härra Linnamägi teab väga hästi, missuguses seisukorras on need inimesed, kes seal käivad, kes oma sõrmused ja teised asjad sinna viivad ja siis ei tohi ta seda öelda, kui mõnisada inimest uulitsale visatakse, et see katastroof ei ole. Kujutage ette enesele Tallinna uulitsaid, kui mõni kümmekond perekondi ühes lastega uulitsale visatakse. Kujutage ette, missuguse pildi saate Teie siis! Teie võiksite sellest ülesvõtted teha ja saata Lääne-Euroopasse. Aga enne kui üüriseaduse ära kaotatakse, peavad majad olema ehitatud, kuhu neid paigutada, keda välja tõstetakse. (J. Mürk, mo: Nii hull see asi ei ole, keegi ei tõsta inimesi välja, vaid linnavalitsus tõstab ise inimesed välja ja paigutab omad sisse.—K. Tonkman, põl: Teie tarvis on Paldiski maanteel maja valmis!)

Juhataja **J. Zimmerman**: Ma palun kahekõnesid mitte pidada.

L. Johanson (stp): Olete põllutööstusteeringumist tulnud, seda on näha. Homme läheb töö-hoolekandeministeeriumi komisjon „Seevaldit“ vaatama ja mõni Riigikogu liige võib sinna ühes tulla. (J. Mürk mo: Kas mõnel mehel platsi vaja on?) Mina kui komisjoni juhataja teeksin Teile, härra Tonkman, ettepaneku, tulge kaasa. Nii siis järgneb, et kui 100 inimest uulitsale tõstetakse, siis ei ole see ühele kristlasele veel katastroof. Mina pean tunnistama, et see on täielik katastroof. (J. Luur, krst: Teil on päris pikk kõne seal valmistatud.) Ma tahan, et Teie Narva rongi peale hiljaks jääte. (J.

Luur, krst: No nii kaua ei jõua Teie ikka kõneleda, rong läheb alles $\frac{3}{4}$ 1.) Minu arvates, peaksid inimesed, kes elu tähele panevad, lahtiste silmadega vaatama, missuguse pildi nad siis saavad, kui sarnased katastroofid ette tulevad, kus 500 või ütleme 100 inimest välja tõstetakse, ja ma arvan, et see peaks olema hoiatuseks, et Riigikogu enamus üüriseadust ära ei kaotaks.

Edasi ütleb härra Linnamägi, et üür tõuseks ainult natukene. Seda natukest tuntakse juba. Ta on ju natukene ja natukene kõik aeg tõusnud. Sest saadik, kui igasugused piirid ära kaotatakse, tõuseks veelgi. See natukene on nii suur, et seda need inimesed, kellel kapitaal või ärisid ei ole, vaid kuupalgast elavad, tasuda ei suuda.

Edasi ütleb härra Linnamägi, et mõned üksikud majaperemehed ei taha lastega perekondi korterisse võtta, kuid tegelik elu kõneleb selle vastu. Ma pean ütlema, et vähe on neid peremehi, kes, kui üürnik tuleb korterit saama, mitte ei küsi, kui suur perekond temal on, kuipalju lapsi jne. See on tähtis küsimus, seda küsimust peab seaduses käsutama ja seadus peab oma kaitse alla võtma lastega perekonnad. Praegu on lugu sarnane, et lastega perekondi korteritesse ei võeta. Mina arvan, kui ühel perekonnal lapsed on, siis kristlikult seisukohalt vaadates ei ole selles midagi jumalavallatut, ja sellepärast ei maksa nende vastu sõjakäiku ette võtta. Ei maksa võimalusi selleks anda, et need perekonnad, kus lapsed on, uulitsale tõstetaks.

Edasi ütleb härra Linnamägi, kõneldes palkadest: „Sellepärast ei saa öelda, et töötav kiht vähem palka saab kui enne sõda. Teiseks ei saa võrrelda palgatööde tasu üürinormidega. See on teine asi.“ Kui tulevad kõne alla tööliste palgad, siis on teine asi ja üüriseadus on teine asi. Ometi tuleb sellest palgast üür tasuda. (J. Mürk, mo: Mis Teie neid kokku seote?) Nemad on siiski seotud.

Meie majaomanikud olgu kõigepealt õnnelikud, et nende majad alles on. Sellel ajal, kus paljud inimesed ka Eestis oma varanduse kaotasid, on meie majaperemehed siiski omad majad päästnud ja selle eest võivad nad tänulikud olla. Need inimesed aga, kes üürnikkudena majades elavad, on siiski tihti oma varanduse kaotanud. Ka need on kaotanud, kes oma raha kinnisvaradesse ei pannud, vaid hoiule andsid. Samuti töölised ja kõik teised, kellel pole kinnisvara, on sõjaoludes kaotanud. Kes aga ei ole kannatanud, need on majaomanikud, ja neil ei tarvitse ennast kannataja ja märtri osasse paigutada.

Edasi ütleb härra Linnamägi, et niisugune ajast maha jäänud seadus demoraliseerivalt mõjub tööliste peale, näidates, et töölised elatismiiniimumi nõuavad jne. Kui töölised nõuavad palgakõrgendust, siis on see lubamata. Kristlikust seisukohast vaadates on see eitav nähtus. Kui aga majaperemehed liigkasu võtavad, siis ei ole see eitav nähtus. Mina ütleksin selle jutu kohta, mida härra Linnamägi ette kandis, et mina kindlasti usun, kui Jumal olemas on, siis ta kuulis seda, kuidas teie, kristlased, siin kõnelete laste surevusest, et see pole väga suur; kuidas teie kõnelete haigustest, inimeste väljatõstmisest jne. Ma arvan, et sellepärast juba võiks öelda, et meie kristlased ei ela kuskil mujal, kui „Punases veskis“, kus neid jahvatab see, kes ei ela üleval, vaid see, kes elab all. (J. Luur, krst: Teie lähete sinna, punane kraam on Teile omane.)

Kui üüriseadus püsima jääb järgmise Riigikoguni, siis ei ole midagi katki. Uus Riigikogu võib selle kaalumisele võtta, võib seda küsimust kõikkülgselt arutada, ja mina usun, et ta lahendab selle küsimuse palju otstarbekohasemalt. Mina tähendasin juba, et majaperemeestel ka siis, kui nemad oma korterite eest ei saa seda üüri, mis nad ilma üüriseaduseta loodavad saada, mingit kõlblikku õigust ei ole üüriseaduse ärakaotamist nõuda. Ei saa ka tööline seda palka, mida tema õigustatud on oma töö eest saama. Majaperemees võib peale maja sissetuleku saada veel tasu füüsilisest tööst. Tehku tööd samuti kui tööline, kellel peale tööpalga ei ole mingisugust teist eluülespidamise võimalust, ja kes oma töö eest ei saa seda palka, mis tema tööjõu uuendamiseks ja perekonna äraelamiseks vaja oleks. Eestkätt tuleks pöörata tähelepanu just laiemate hulkade, palgatööliste seisukorra parandamise peale. Ja alles siis võiks tulla järg nende seisukorra kindlustamisele, kes isegi juba küllalt kindlal alusel on. Igal majaperemel on võimalus teisel teel leiba teenida, Et nende majade väärtus oleks vähenedu, seda tõendada ei saa. Ja kui siin tahetakse üüriseadust ära kaotada, siis tuleb see katse kirjutada samasse seeriasse, mis nii arvurikas on, kus püütakse üht seadust teise järele välja anda, seadust, mis kaitseb küll rikaste huviseid, jõukate huviseid, kuid mille terav ots on sihitud alati kehvema rahva vastu. Ma loodan, et minu ettepanek sellepärast vastu võetakse.

11. Koosoleku lõpetamine Juhataja **J. Zimmer-**
lõpetamine **man:** Rkl. Porman'i
kvoorumi puu- pool on üles tõstetud kvoorumi
dusel. küsimus. Palun sekretääri helistada. (He-

listatakse kõrvalruumidesse.) Kuna koos on ainult 27 Riigikogu liiget, siis lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **A. Rei.**

Abiesimees **A. Jürman.**

Abiesimees **J. Zimmermann.**

Abisekretäär **L. Raudkepp.**

Abisekretäär **J. Piiskar.**